

İSTANBUL GEZGİNLERİ

Aksiyon 63 / 18.06.2016

İstanbul'da Ramazan

İstanbul Gezginleri© Derneđi eğitim kitapçığıdır.

İçindekiler

Ramazan'ın Gelişi	6
İftar Sofrası	6
Diş Kirası	7
Beyazıt Meydanı	7
Beyazıt Külliyesi	8
Beyazıt Sergisi	8
Narh ve Zimem Defterleri	9
İstanbul Üniversitesi Kapısı	9
Kalenderhane Camii	10
Bozdoğan (Valens) Kemerli	10
Süleymaniye Külliyesi	11
Şeyh Ebul Vefa Camii	12
Molla Gürani Camii	12
Sedefkar Mehmed Ağa Camii	13
Vefa Bozacısı	13
Ekmekçizade Medresesi	13
Molla Hüsrev Camii	14
Vefa Lisesi	14
Şehzade Mehmet Külliyesi	14
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Külliyesi	16
Direklerarası	17
Direklerarası Eğlenceleri	17
18 Sekbanlar Camii	18
Kemal Paşa Camii	19
Hasan Fehmi Paşa Türbesi	19

Laleli Baba Türbesi	19
Laleli Camii	19
Bodrum Camii	24
Kâtip Sinan Camii	26
Nişancı Mehmet Paşa Camii.....	27
Bezciyan Ermeni Okulu.....	27
Ermeni Patrikhanesi ve Surp Asvadzadzin Kiliesi	29
Panayia Elfida Rum Ortodoks Kilisesi	31
Kumkapı	31
Aya Kiryaki.....	32
Behram Çavuş Camii	32
Kadırga	32
Esmâ Sultan Meydan Çeşmesi ve Namazgahı	33
Cüнди (Cinci) Meydanı	33
Küçük Ayasofya	34
Sphendon	35
Nakilbent Camii.....	35
Nakilbent Sarnıcı	36
Hamidiye Ticaret Mektebi Alisi	36
Hipodrom	36
Türk ve İslam Eserleri Müzesi.....	39
Defter – i Hakani Nezareti	39
Sultanahmet Külliyesi.....	40
Mahyacılık	40
Alman Çeşmesi.....	41
Million Taşı.....	41

Yerebatan Sarnıcı	42
Talat Paşa Konağı	43
Ayasofya	43
Hürrem Sultan Hamamı	45
Büyük Saray.....	46
Huzur Dersleri	48
Ramazaniyeler - Maniler	48
Notlar:	50

Ramazân'ın Gelişî

Ramazân “ruyet-i hilal”ın vuku bulması ile başlardı yani hilalin görünmesiyle. Üç aşağı beş yukarı Ramazân'ın ne zaman başlayacağı bilinmekle birlikte tam olarak hangi gün başlayacağı ancak hilalin görünmesi ile belli olurdu. Vaktin gelmesine yakın günlerde bahşîş meraklıları şehrin yüksek yerlerine, mesela Beyazıt Kulesi'ne, minarelere çıkarlar ve ayı gözlerlerdi. Akşam ezanı sonrasında hilali ilk gören yanına bir de şahit alıp koşa koşa ‘şeyh-ül islam’ın kapısında alırdı soluğu. Hilali gördüğünü yani ruyet-i hilalin vuku bulunduğunu söyler, şahidin de onayından sonra kaptığı bahşîşin aslan payını kendi cebine atar, şahide de bahşîşin bahşîşini verdikten sonra mutlu mesut evine giderdi. Sonrasında şeyh-ül islam vezir-i azama, vezir-i azam da halifeye yani padişaha söyler hilalin görüldüğünü bildirirdi. Bundan sonradır ki asesler yani bekçiler ellerinde davullar sokak sokak gezer, manilerle Ramazân'ın geldiğini halka duyururdu. Mahya gerebilen camiler, bir iki haftadır hazırlamakla uğraştıkları mahyaların kandillerini, minareye kaftan giydiren camiler kaftanların kandillerini, her ikisini de yapamayanlar da şerefelerin kandillerini yakarlardı. Böylece bekçileri duyamayanlar da Ramazân'ın geldiğini anırlardı. Hemen o gece teravih namazı kılınır ve teravihten sonra da halk sokaklara çıkardı...

İftar Sofrası

(Halit Fahri Ozansoy'un ‘Eski İstanbul Ramazanları’ (1968) isimli kitabından alınmıştır.)

Kadınlar bin bir telaş içinde kocaman iftar tepsisini sofraya çıkarırlar. Bu tepsi adeta sıcak yemeklerden önce el atılan bir yiyecek sergisidir. Reçeller, belki yirmi, belki daha fazla renk renktir: Çilek, vişne, gül, hünnap, kayısı, incir, frenk üzümü, ayva, şeftali, portakal, mandalina, ceviz, mürdüm eriği, bardak eriği, ne bileyim, Tanrının kullarına nasip ettiği daha nice nice, nadide, Rumeli ve Afrika meyvaları reçelleri. Sonra peynirler envaı. Sucuk, pastırma, havyar, tarator, kaz ciğeri. Hatırlamadığım daha bir sürü yiyecek. Bunların hepsi tabak tabak. Fakat tepside herkesin önünde zeytin. Kavala zeytini de. Ve en önemli olan hurma. Orucu siyah zeytinle bozanlar olduğu gibi, Arabistan’dan geldiği için hurma ile bozmağı sevap sayanlar da çok. Şimdi bu muhteşem tepsinin etrafına çöreotlu sıcak

pideleri ve susamlı ve yağlı kandil çöreklerini dizin, tepsiyi gözünüzün önüne getirirsiniz. Topun patlamasına iki üç dakika kalmıştır.

Bundan sonra asıl iftar sofrasının yemekleri sıra ile sofraya getirilir. İlk önce düğün çorbası, sonra pastırmalı yumurta, arkasından bir et yemeği, sonra iki türlü sebze, pilav, börek ve nihayet kadingöbeği veya baklava, bundan sonra da cevizli yahut kaymaklı güllaç. Bütün bunlar yenildikten sonra hamdolsun diyerek sofradan kalkılır. Artık okkalı kahveleri ve Reji idaresinin Ramazanda özel olarak çıkardığı sigaraları içme zamanı gelmiştir.

Diş Kirası

Sadrazamların Ramazan'ın dördüncü gününden itibaren konaklarında iftar daveti vermeleri gelenek haline almıştı. İlk üç günü aileleri ile vakit geçirmeleri için adetten iftar daveti vermezlerdi. Konaklarda verilen iftarlar sadece sadrazamlara has değildi elbet. Şehrin önde gelenleri, makam, mevki ve para sahibi kişiler de konaklarında iftar davetleri verirlerdi. Bu davetlerden sonra, katılanlara kese içerisinde bahşiş verilir. Bu bahşişe de 'diş kirası' ismi verilir. Diş kirası sadece yoksullara, ihtiyaç sahiplerine değil, hali vakti yerinde olsa da iftara katılan herkese verilir. Zira katılanlar, iftar sahibinin davetine icap ederek iftar sahibinin sevap kazanmasına yardımcı olmuşlardır.

Rivayet şöyle ki; Fatih Sultan Mehmed'in sadrazamlarından Mahmut Paşa konağında verdiği iftarlarda, dağıtılan nohutlu pilavların içine nohut şekli verilmiş altın parçaları atarmış. Kimisi farkına varmadan nohut niyetine altını dişleyince diş kırılmış. Neyse ki zaten dişlediği altın dişinin parasını çoktan ödemiştir bile.

Beyazıt Meydanı

Beyazıt Meydanı İstanbul'un en eski meydanlarından birisidir. Roma İmparatorluğu döneminde meydanın tam ortasında bakır bir boğa heykeli olduğu için meydana Forum Tauri yani Boğa Heykeli adı verilmiş. Roma İmparatorluğu'nun son döneminde birleşik Roma'nın son imparatoru Theodosios bu meydanı düzenleterek ortasına bir sütun yaptırmış ve sütunun en üstüne de kendi heykelini ekletmiştir. Bu sütunun çevresi Theodosios'un kazandığı zaferleri temsilen

kabartmalarla çevriliydi ve ortasındaki spiral bir merdivenle tepesine kadar çıkılabilmekteydi. Bu sütun ve heykelin eklenmesinden sonra da zaten meydan Forum Theodosius olarak anılmaya başlanmıştı. Bu dönemde meydan bir kenarı 55 metre olan bir kare şeklinde ve her bir kenar sütunlarla çevriliydi.

Şehrin Fatih Sultan Mehmet tarafında fethi esnasında meydan çoktan harap olmuş durumdaydı. Fatih'in oğlu II. Beyazıt zamanında buraya eklenen külliye ile birlikte meydan da Beyazıt Meydanı olarak anılmaya başlandı. 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında, darbe öncesinde yaşanan öğrenci olaylarına ithafen meydana Hürriyet Meydanı adı verildiyse de, 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında da meydan tekrar eski ismi olan Beyazıt Meydanı'na kavuşmuştur.

Beyazıt Külliyesi

İstanbul'un özelliğini koruyan en eski selatin camisi olan Beyazıt Camii'nin merkezini oluşturduğu külliye'dir. Mimarının kim olduğu bilinmemekle birlikte Mimar Hayreddin, Mimar Kemaleddin ve Yakupşah bin Sultansah isimli mimarlardan birisi olduğu sanılmaktadır. Beyazıt Meydanı Bizans zamanından beri önemli bir meydandı, Bizans döneminde şehrin en büyük meydanı olan Theodosius Forumu buradaydı. Fetih'ten sonra Fatih Sultan Mehmet de bu muhite İstanbul'daki ilk sarayı ve darphaneyi yaptırmıştır. Cami, medrese, imaret, tabhane, kervansaray, sıbyan mektebi, hamam ve türbeden oluşan II. Beyazıt külliyesi semte dağılık bir şekilde yayılmıştır. Külliyenin imareti ve kervansarayı bugün Beyazıt Devlet Kütüphanesi, medresesi Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, Patrona Halil Hamamı olarak da bilinen hamamı İstanbul Üniversitesi tarafından kullanılmaktadır. Tabhaneler caminin iki yanında cami küntlesine bitişik durumdadır. Yavuz Sultan Selim'in yaptırdığı türbelerin birisinde II. Beyazıt diğ'erinde ise II. Beyazıt'ın kızı Selçuk Hatun yatmaktadır. Koca Mustafa Reşid Paşa'nın türbesi de buradadır.

Beyazıt Sergisi

1876 Ramazanı'nda Mustafa Fazıl Paşa reisliğinde bir komisyon Sultanahmet Meydanı'nda 'Sergi-i Umumi-i Osmanî' adı altında bir sergi açılması için çalışmalar yapar. Sultan Abdülaziz'in annesi

Pertevniyal Valide Sultan'ın maddi destek de sağladığı bu sergi 1876 Ramazan ayının 10. gününde açılır. Sergide Osmanlı topraklarının dört bir yanından ürünler sergilenip satılır. Sergi o kadar çok rağbet görür ki, hem ürünlerini satanlar, hem de satın alanlar memnun kalırlar. Bunun üzerine bu serginin her sene tekrar edilmesine karar verilir. Sergi yeri olarak da hem Sultanahmet'e göre daha merkezi olması nedeniyle, hem de geniş alan olması nedeni ile Beyazıt Camii avlusu belirlenir. Sergi bundan sonraki senelerde herhangi bir devlet yardımı almadan gerçekleştirilir. Beyazıt Sergisi aslında bir nevi yerli malı haftası niteliğindedir ama bir imparatorluğun yerli malı haftası olduğunu unutmamak gerek. İnsanlar Ramazan günlerinde ikindi vaktinden sonra Beyazıt sergisine giderler ve iftar vaktine kadar sergiyi gezelerlerdi.

Narh ve Zimem Defterleri

Narh defterleri devlet tarafından belirlenen ürün ve hizmet fiyatlarının yazıldığı defterlerdir. Bu fiyatlar loncalar vasıtası ile esnafa iletilir ve fiyatların sabit olması sağlanırdı. Ramazan ayı öncesinde ve esnasında bu narh defterlerinde yazılan fiyatlara esnafın uyup uymadığı çok sıkı kontrol edilir, uymayan esnafa katı cezalar verilirdi. Böylece ticaretin arttığı Ramazan boyunca halk korunmuş olurdu.

Zimem defterleri de esnafın tuttuğu veresiye defterleriydi. Ramazan ayı boyunca hali vakti yerinde kişiler, rastgele bir dükkâna (bakkal, kasap vs) girer ve o dükkânın zimem defterinden rastgele sayfalar belirleyip o sayfada borçları öder ve sayfaları yırtıp atarlardı. Hayır işlemenin bir başka güzel yolu...

İstanbul Üniversitesi Kapısı

1865 senesinde kimi iddialara göre Fransız mimar Bourgeois kimi iddialara göre de sıralarda Londra'da mimarlık eğitimi alan mühendis Bekir Paşa tarafından tasarlanmıştır.

İstanbul Üniversitesi olarak kullanılan yerde daha önce Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan İstanbul'un ilk sarayı bulunmaktaydı. 1826 senesinde Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra aynı bölgeye Bab-ı Seraskeri yaptırılır. Sultan Abdülaziz döneminde, 1864

senesinde ise aynı yerde bugün İstanbul Üniversitesi tarafından kullanılan Harbiye Nezareti yaptırılır. Bu kapı da hemen ertesinde Harbiye Nezareti'nin cümle kapısı olarak inşa edilir. Kapının alınlığında Sultan Abdülaziz'in tuğrası bulunmaktadır. Alt tarafta ise sağ tarafta Fetih Suresi 1. ayeti (Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık.), sol tarafta aynı surenin 3. ayeti (Senî kıymetli bir zaferle destekledik.) bulunmaktadır. Ortada ise Daire-i Umur-ı Askeriyye yani Askerî İşler Dairesi metni yazmaktadır.

Kalenderhane Camii

Tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte taş işçiliğine bakılarak yapılan tarihlenmeden 9 ile 12. yy.'lar arasında yapıldığı tahmin edilmektedir. Daha önce burada olduğu bilinen bir hamamın yerine yapıldığı ve aynı yerdeki üçüncü kilise olduğu tahmin edilmektedir. Theotokos Kyriotissa Manastırı'na ait kilise iken Latin istilası zamanında Katolik kilisesi olarak kullanılmıştır. Fetih sonrası, fetih esnasında gösterdikleri faydalardan dolayı Kalenderî tarikatı şeyhlerine verilmiştir. Manastırın diğer yapıları zaviyenin derviş odaları olarak kullanılırken kilisesi de tevhidhanesi olmuştur.

18. yy. başlarında yaşanan iki yangından sonra harap hale gelen tevhidhane 1747 senesinde Darüssaade Ağası Beşir Ağa tarafından onartılarak camiye çevrilmiştir. 1930 'da yıldırım düşmesi sebebi ile minare yıkılır ve cami de kullanılamaz hale gelir. 1965'e kadar da evsiz barksızlara mekân olur. 1965'te başlayan ve 10 sene süren kazı ve restorasyon çalışmalarının ardından cami 1975 yılında tekrar ibadete açılmıştır.

Bozdoğan (Valens) Kemerî

Şehrin kurucusu I. Konstantin'in yapımına başladığı ancak 378 yılında İmparator Valens tarafından tamamlanan su kemeri, şehre Halkalı, Alibeyköy tarafından su taşıyan sistemin (sonralar Belgrad Ormanları'ndan sistem de bu kemere bağlanmıştır) İstanbul içerisindeki uzantısıdır. Bugün Fatih Camii ile Beyazıt Meydanı arasında kalan vadi arasındadır. Orijinal uzunluğu yaklaşık bir kilometredir, günümüzde 921 metrelik kısmı izlenebilmektedir. Bozdoğan isminin nereden geldiği tam olarak bilinmemekle birlikte, Saraçhane bölgesinde doğan kuşunun boz cinsini yetiştirenlerin bulunmasından dolayı bu isimle anılıyor olmasına ihtimal

verilmektedir (Üsküdar'daki Doğancılar semti de o bölgede doğan yetiştirenler olduğu için o ismi almıştır.). Bir diğer iddia da kül renginde, harap kemerler anlamına gelen 'buzlugan' sözcüğünden türediği yönündedir.

Süleymaniye Külliyesi

Kanuni Sultan Süleyman'ın kendi adına başlattığı ama oğlu adına bitirilmesini emrettiği Şehzade Camii'nin inşaatı henüz bitmemişken kendi adına bir camii yapımı için Mimar Sinan'a emir verir. Şehzade Camii bitmeden de temelleri kazılmaya başlanır. Ancak inşaatın başlangıç tarihi 13 Haziran 1550 olarak kabul edilir. Zira o gün temel atılmıştır (ilk taşı Ebussuud Efendi koymuştur). Külliye'nin inşaatında günde ortalama 2000 kişi çalışmış, bu sayının 3000'e vardığı da olmuştur. Çalışanların yaklaşık olarak yarısı Müslüman yarısı Hristiyan'dır.

Temel atma tarihinden 7 sene sonra külliye'nin camii tamamlanır. Ancak külliye'nin tamamlanan ilk yapısı camii değildir; en önce hamam, ardından da imaret binaları tamamlanmıştır.

Külliye şu yapılardan oluşur:

- Camii: Kubbe çapı 26,5 metredir, yerden yüksekliği ise 53 metre. (Ayasofya - 32,6:55,60 / Sultanahmet - 23,5:43)
- Medreseler (Evvel, sani, salis, rabi, tıp ve darülhadis medreseleri)
Tıp medresesi 8 diğer medreseler 15 öğrenci kapasiteli.
- Sıbyan mektebi
- Darüşşifa
- Mekel (yemek yenen yer; darüzziyafe)
- Matbah (yemek pişen yer) ve tabhane
- Hamam
- Türbeler (Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultan)

Külliye'nin vakfiyesi için sayıları 200'ü aşan köyler, mezarlar, mahalleler, dalyanlar, iskeleler, değirmenler ve hatta adalar ayrılmıştı, senelik yaklaşık 900 bin akçe geliri vardı. Bu gelirlerin %35'i camii, % 25 medreseler, %15'i türbeler, % 13'ü darüşşifa, %5'i imarethane ve %2'si de ortak giderler için harcanırdı. % 5'lik kısım da vergileri tahsil eden çalışanlara ayrılırdı. Külliye dâhilinde toplam 700 kişi çalışmaktaydı.

Şeyh Ebul Vefa Camii

Musliheddin Mustafa Efendi olarak da bilinen Şeyh Ebul Vefa Zeyni tarikatı mensubudur. İstanbul'un fethini takiben İstanbul'a davet edilmiş ve kendisi için bir camii ve hamam yaptırılmıştır. Camii aynı zamanda tevhidhane olarak da kullanılmaktaydı. Şeyh Ebul Vefa'nın Fatih Sultan Mehmed'le görüşmemesi ve Fatih'i üç kere kapısından geri çevirmesi ilginç bir anekdottur. Fatih'in vasiyeti üzerine cenaze namazını kıldırmış, tabutuna omuz vermiştir. O gün II. Beyazid'in Şeyh Vefa'yı ilk ve son görüşüdür. Şeyh Vefa camiinin etrafına medrese, derviş hücreleri, imaret ve kütüphane de yaptırarak yapının bir külliye haline dönüşmesini sağlayan II. Beyazid'a da yüzünü göstermemiş, onunla görüşmemiştir. 1490 yılında vefa etmiştir.

Günümüzde külliye geride sadece camii, çilehane ve türbesi kalmıştır. Türbe şeyhin vefat ettiği zaman yapılmış olup birçok kez onarım görmüştür. Ancak camii 1908-1910 yıllarından yeniden yaptırılmak üzere yıkılmış, I. Dünya savaşının araya girmesi nedeniyle yeniden yapımına 1994'e kadar başlanamamıştır. Bugün görünen camii ve çilehanesi bu tarihte yapılmıştır.

Molla Gürani Camii

Bizans kilisesi olarak inşa edilen camiinin tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte 5-6. yy'larda yapılan bir kilisenin yerine 10-11.yy'larda yapıldığı sanılmaktadır. İsmi konusunda birçok görüş bulunsa da Bizans dönemindeki ismi de net değildir. Ancak Aya Theodoros Kilisesi olma ihtimali yüksektir. Yunan haçı planı ile yapılmıştır.

Fatih'ten sonra Fatih'in hocalarından Şeyhülislam Şemseddin Ahmed (ya da kısaca Molla Gürani) kiliseyi camiye çevirmiştir (bu net değildir, zira müderris Abdurrahman Efendi isimli birisinin de minber koydurarak camiye çevirdiğine dair anlatılar vardır). Tam olarak ne zaman çevrildiği bilinmese de 1546 tarihli bir belgeye dayanarak (İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri) 1484 yılında çevrildiği söylenebilir. Kilise camiye çevrilirken eklenen minare yivli minaredir ve düz yivli minarelerin İstanbul'daki tek örneğidir. Minarenin şerefesinde üzerinde tavus kuşu kabartması olan bir taş kullanılmıştır.

Sedefkar Mehmed Ağa Camii

Sinekli Mescit ya da Nabi Çelebi Mescidi olarak da bilinir. Yapı aslen Fatih Camii ruznamecisi Zeyni Mehmed Efendi tarafından yaptırılan bir medresenin dersliğidir. Çıkan bir yangında harabeye dönüşen derslik, evi o yakınlarda olan Sedefkâr Mehmed Ağa tarafından yenilenmiştir. O zamandan beri de onun ismi ile anılmaktadır.

Vefa Bozacısı

1876 yılında Prizren (Şimdi Kosova'da) şehrinde İstanbul'a göçen Sadık Bey, bir süre seyyar boza satıcılığı yaptıktan sonra Vefa'da küçük bir boza dükkânı açtı. Daha önceleri daha sulu olan bozayı şimdiki gibi daha kıvamlı hale getirdi ve mermer küplerde muhafaza etmeye başladı. Daha önceleri ahşap fıçılarda saklanan boza hem daha kötü kokuyor hem de daha çabuk bozuluyordu. Yaptığı bir iki değişiklikte birlikte satışları artan Sadık Bey hemen yanı başındaki dükkânı da kiralamış ve kardeşini de Prizren'den getirmiştir. Dükkânın tasarımında da iyileşmeye yaptıktan sonra iyice meşhur olan Vefa Bozacısı'nın müşterileri de zamanının güzide semtlerinden olan Vefa'nın önde gelen sakinlerindendi. Saraya yakın sakinlerinden Hattat Fettah Efendi'nin saraydan öğrendiği şerbetleri Sadık Bey'e öğretmesiyle yazın satılmayan bozanın yerine o mevsimde satılmak üzere şerbetler üretilmeye başlanmıştır.

Boza A, B, C ve E vitaminleri bakımından zengindir. Mayalanması sırasında çok nadir gıda maddesinde bulunan ve oldukça değerli bir asit olan laktik asit üretir. Süt yapıcı özelliği vardır.

Ekmekçizade Medresesi

I. Ahmet dönemi defterdarlarından Ekmekçioğlu Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Külliye, türbe ve sebilden oluşmaktadır. Kitabesi bulunmadığı için tam olarak ne zaman yaptırıldığı bilinmemekle birlikte, Ahmet Paşa'nın 1606 yılında defterdar olduğu ve 1618 yılında vefat ettiğinde hazır bulunan türbeye defnedildiği bilindiğine göre bu tarihler arasında yaptırılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Mimarı muhtemelen dönemin baş mimarı olan Sedefkâr Mehmed Ağa'dır. Toplam 17 hücresi vardır ve hücrelerinden birisi caddeye bakan bir dükkân haline getirilmiştir.

Molla Hüsrev Camii

Molla Hüsrev Fatih Sultan Mehmet'in şeyhülislamlarından. Bu camii de İstanbul'da adına yapılmış üç camiden birisidir. 1460 yılında yapılmış olup birçok kez onarımdan geçmiştir. Şu an sadece minaresi ve çeşmesi ilk dönem yapısıdır. Molla Hüsrev 1460 yılında vefat etmiş ve Bursa'ya defnedilmiştir.

Vefa Lisesi

Vefa Lisesi 1872 yılında Dersaadet İdadi-i Mülkiye-i Şahanesi adıyla farklı bir binada eğitime başladı. 1881 yılında bugün de kullanılan binaya (Mütercim Rüştü Paşa Konağı) geldi ve Vefa İdadisi adını aldı. 1910-1917 yılları arasında farklı nedenlerden dolayı birçok kez yeri değiştiyse de 1917'de tekrar buraya geldi. 1925-1930 yılları arasında sadece ortaokul olarak eğitim verdi. Sonra lise bölümleri tekrar açılmış ve okul Yüksek Öğretmen Okulu olarak faaliyet göstermiştir. 1949 yılında ise bu okul kapatılmış ve Vefa Lisesi adını almıştır. Okul üç binadan oluşmaktadır.

- Ana bina: 1971 yılında yapılmıştır.
- Orta bina: Mütercim Rüştü Paşa Konağı
- Pansiyon: Yüksek Öğretmen Okulu olduğu dönemde yapılmıştır.

Ayrıca Şehzade Külliyesi Tabhanesi ve Şehit Ali Paşa Kütüphanesi de okul bahçesindedir.

Şehzade Mehmet Külliyesi

Şehzade Mehmet Külliyesi Kanuni Sultan Süleyman'ın kendi yerine hazırladığı oğlu Şehzade Mehmet'in vefatı üzerine, onun adına tamamlattığı, Mimar Sinan'ın yaptığı ilk selatin külliyesidir. Kanuni'nin onun adına tamamlattığı dedik, zira külliyenin inşasına muhtemelen Şehzade Mehmet adına başlanmamıştı. Şöyle açıklayalım; Şehzade Mehmet 1543 senesinde henüz 22 yaşındayken çiçek hastalığı yüzünden vefat eder (Mahidevran Sultan'ın, Barbaros Hayreddin Paşa vasıtasıyla koynuna hastalıklı cariye sokması üzerine öldüğü de söylenceler arasındadır.), cenaze namazının ardından bugün türbesinin olduğu yere defnedilir ve türbe inşaatına başlanır. Türbenin inşaatı 1544 Mayıs ayında biter. Haliyle külliyenin ilk yapısı Şehzade Mehmet türbesidir. Celalizade Mustafa Çelebi (Kanuni

zamanı tarihçilerindendir) camiinin inşaatına türbenin tamamlanmasını takiben başladığını söyler. Yani camii inşaatına Mayıs 1544'de başlanıp, Ağustos 1548'de (kitabesinde öyle yazar) bitirilmiştir. Süleymaniye Camii'nin temel çalışmalarının da bu dönemde başlanmış olduğu düşünülürse; Şehzade Camii'nin inşaatına (en azından temel çalışmalarına) Şehzade Mehmed'in ölümünden önce başlanmış olması gerekir ki böyle anıtsal bir camiinin inşaatı, son zamanlarının Süleymaniye Camii gibi daha anıtsal bir camiinin inşaatıyla aynı döneme denk gelmesine rağmen 4 yıl 4 ay kadar sürmüş olsun.

Biraz karışık şekilde ifade ettiğimiz yukarıdaki kısım anlaşılırsa (ki gezimiz esnasında daha anlaşılır bir şekilde anlatılacaktır) Şehzade Mehmet Külliyesi aslında Kanuni tarafından kendisi için ısmarlanmış ancak çok sevdiği oğlunun vefatından sonra onun adına tamamlanmıştır.

Külliye şu yapılardan oluşmaktadır:

- Camii: Camii Mimar Sinan'ın 'çıraklık eserim' dediği camiidir. Yerden yüksekliği 37 metre olan 19 metre çapındaki bir kubbesi bulunmaktadır. Yan galeriler (cemaat mahfilleri) olmadığı için iç hacmi olduğundan büyük görünmektedir. Camiinin içerisinde hiç çini kullanılmamıştır. Minarelerdeki motiflerin Kanuni'nin oğlu için döktüğü gözyaşlarını temsilen minarelere işlendiği söylenmektedir ama elbette sadece bir söylencedir.

- Medrese: Yapım tarihi 1546-47. Yirmi hücre, bir derslik, giriş karşısında bir eyvan ve helalardan oluşur. Yıllarca kız yurdu olarak kullanıldıktan sonra son yıllarda restoran olarak kullanılmaktaydı. Ancak şu an restorasyon çalışmaları devam ettiği için ziyaret edilmemektedir.

- İmarethane: Eskiden İÜ matbaası olarak kullanılan imarethane çok güzel bir şekilde restore edilerek Siyasal Vakfı tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

- Sıbyan Mektebi: Önceleri İÜ matbaasının deposu olarak kullanılmıştır. Mimari değişikliklere uğramış, giriş revağı kaldırılmıştır. Ziyaret edilememektedir.

- Tabhane (kervansaray): İki eşit ama birbirinden bağımsız bölümden oluşur. Ayrıca ahırları vardır. Vefa Lisesi tarafından laboratuvar olarak kullanılmaktadır.

- Türbeler:

1 – Şehzade Mehmet Türbesi (Aynı hazirede Şehzade Cihangir'in, Şehzade Mehmed'in kızı Hümaşah Sultan ve bilinmeyen birisinin de türbesi bulunmaktadır.) Şehzade Mehmed'in sandukası üzerinde ahşap bir taht bulunmaktadır.

2 – Rüstem Paşa Türbesi (Kanuni'nin damadı)

3 – Şehzade Mahmut (III. Mehmed'in boğdurttuğu şehzadesi)

4 – Şeyhülislam Bostanzade Mahmud Efendi

5 – İbrahim Paşa

6 – Destari Mustafa Paşa

Şehzade Camii dış avlusunda bulunan mezarın ise Eyüp El Ensari ile birlikte gelen sahabelerden Şeyh Ali Tabli'ye ait olduğuna inanılmaktadır.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Külliyesi

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Osmanlı tarihinin belki de en çok bilinen sadrazamlarındandır. Saraya 'helvacı' olarak giren İbrahim Efendi'nin damatlığa ve hatta sadrazamlığa kadar yükselmesi başlı başına ilginç bir hikâyedir. Eşi Fatma Sultan 5 yaşında evlendirilmiş, 12'sinde dul kalmış, 13'ünde tekrar evlendirilmiş ve 26'sında ikinci kez dul kalmıştır, 29 yaşında da vefat etmiştir. Damat İbrahim Paşa da III. Ahmed'in Patrona Halil İsyanı'nı gerçekleştiren isyancılarla anlaşması sonucunda önce öldürülmüş sonra cesedi isyancılara verilerek paramparça edilmiştir. Türbesi de Şehzade Camii'nin hemen yanı başında kendi adına yaptırdığı darülhadis medresesi ve kütüphanenin bulunduğu külliyenin bir köşesindedir.

Lale Devri'nin bu meşhur sadrazamının yaptırdığı medrese klasik medrese tasarımıyla oldukça uzaktır. Medrese girişinde solda ve sağda kubbeli iki geniş oda bulunmaktadır. Soldaki kütüphane, sağdaki dersliklerdir. Bu derslik külliyeyle sonradan eklenen bir minare ile birlikte mescit olarak da kullanılmıştır. Kütüphane ve dersliğe, külliye zemininden biraz yüksekte oldukları için bir kaç basamakla

çıkılarak girilmektedir.

Külliyenin minare tarafındaki köşesinde bir de sebil bulunmaktadır. Bu sebil külliyeinin tamamlanmasından (1720) bir sene önce 1719'da tamamlanarak hizmete açılmıştır. Ayrıca külliye dâhilinde Direklerarası'nı oluşturan revaklara sahip 45 dükkânlı bir de arasta bulunmaktaydı.

Direklerarası

Şehzadebaşı Caddesi'nin Vezneciler ile Damat İbrahim Paşa Külliyesi arasında yer alan bölümü Direklerarası olarak adlandırılmaktadır. Bizans döneminde Filadelfion olarak adlandırılan bu bölge önemli yolların kesiştiği bir kavşak şeklindeydi ve çeşitli anıt ve sütunlarla süslenmişti. Bölgenin bu adı almasında Bizans sütunlarının etkisi olduysa da asıl neden elbette Damat İbrahim Paşa Külliyesi'ne gelir getirmesi amacı ile bu yol üzerinde yapılan sağlam sulu 45 dükkândan oluşan arastadır. Arastanın dükkânlarının revaklarının sütunları bu bölgenin Direklerarası olarak anılmasını sağlamıştır. Burada bulunan kahvehaneler zaman içerisinde tiyatro olarak kullanılmaya başlanmış ve özellikle de ramazan ayında yapılan eğlencelerin merkezi haline gelmiştir. Zaman içerisinde on beşe yakın tiyatro bu daracık alanda faaliyet gösterir hale gelmişti. Sonraları bu tiyatro salonları yerlerini sinemalara bırakması, eğlence sektörünün de Beyoğlu'na kayması nedeniyle Direklerarası eski önemini yitirmiştir. Bölgeye ismini veren direkler 1910 yılında elektrikli tramvay hattının yapılması sırasında yıkılmıştır.

Direklerarası Eğlenceleri

Direklerarası'ndaki dükkânlar Ramazan ayı dışında aslında birer çayhane idi. Bu dükkânların çoğu Ramazan'da da teravih bitip de ahali semte hıncı hıncına doluşana kadar çayhane olarak çalışmaya devam ederlerdi. İftar sonrası bu çayhaneler büyüklüklerine farklı şekillerde eğlence mekânlarına dönüşürlerdi. Neler mi olurdu?

Karagöz-Hacivat: Karagöz-Hacivat oynatılan çayhanelere ve kahvehanelere 'tatu' ismi verilirdi, oynatana hayali ya da hayalbaz, onun yardımcısına da yarıdakçı denilirdi. Oyun başlamadan önce bir saz heyeti sahneye çıkar ve oyun başlayana kadar konukları eğlendirdi ki bu saz heyeti daha sonra oyuna da müzikleriyle eşlik

ederlerdi. Oyunun başlamasına 15-20 dakika kala perdeye (ki bu perdeye ayna ismi verilirdi) göstermelik denilen, oynatılacak oyunun konusuna göre bir şekil koyulurdu. ‘Yazıcı’, ‘Ters Evlenme’, ‘Hımhımlı Mandıra’, ‘Timarhane’, ‘Kanlı Kavak’ ve ‘Zühre’ oynatılan oyunlardan sadece bir kaçının ismidir.

Ortaoyunu: Karagöz- Hacivat’ın ete bürünmüş halidir aslında. Karagöz’ün yerini ‘Kavuklu’ Hacivat’ın yerini de ‘Pişekâr’ alır. Saz heyeti yerini de bir davulzen ve bir zurnazen. Diğer tipler hem hemen hem aynıdır.

Tuluat Tiyatroları: Tuluat tiyatrosu belli bir metne bağlı kalmadan, bir konu üzerine doğaçlama yapılan tiyatro oyunlarıdır. Genelde komedi türünden oyunlar vardır. Süresi oldukça uzundur. Türk tiyatro geleneğinden (ortaoyunu) batılı tiyatro geleneğine geçiş formudur. Genelde müzikal formdadır.

Meddahlar: Günümüzün stand-up’çileridir. Sahneye omuzlarında bir basma mendil ve ellerinde bir asa ile çıkarlar ve seçtikleri hikâye ya da masalı aralara sıkça fıkra sıkıştırarak anlatırlardı. Sahneye çıktıklarında ellerinde asayı üç kere yere vurur ve başlarındaki anlatmaya:

‘Hak dostum hak!’

Kukla, Hokkabaz ve Palyaçolar: Daha çok çocukların rağbet ettiği sahne oyunlarıdır. Hokkabazlar zaman zaman sahne dışında çıkıp ipte yürümek gibi daha büyük gösteriler de yaparlardı.

18 Sekbanlar Camii

18 Sekbanlar Camii ya da tam ismiyle ‘Kadı Hüsameddin Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi 18 Sekbanlar Camii’ İstanbul’un en uzun isimli camisidir. Cami ilk olarak Kanuni Sultan Süleyman dönemi kadılarından Kadı Hüsametdin tarafından yaptırılmıştır. Yaptırılırken de fetih sırasında şehit olan 18 sekbanın mezarını da caminin haziresine katmıştır. 1755 senesinde çıkan yangında cami yanınca da Çamaşırcı Hacı Mustafa Efendi tarafından ihya edilir. 1865 senesinde Altunizade İsmail Efendi tarafından bir kere tamir edilmiştir ama neyse ki İsmail Efendi camiye kendi ismini de ekletmemiştir. Cami 1960 yılında bir kere tamir edilmiştir.

Kemal Paşa Camii

Fatih Sultan Mehmet dönemi defterdarlarından Kemal Paşa tarafından yaptırılmıştır. Zaman içerisinde harap hale gelen cami 1902 senesinden Hasan Fehmi Paşa'nın eşi Zeynep feride Hanım tarafından onartılmıştır.

Hasan Fehmi Paşa Türbesi

1836 Batum doğumlu Hasan Fehmi Paşa, 1858 yılında başladığı memuriyet hayatında milletvekilliği, meclis başkanlığı, bakanlık, valilik gibi birçok görevde bulunduktan sonra 1910 senesinde vefat etmiştir. Vefatının adından eşi Zeynep Feride Hanım'ın yanına yaptırılan türbesine defnedilmiştir.

Laleli Baba Türbesi

Laleli Külliyesi'ne ismini veren ve ayakkabı tamirciliği yapan Laleli Baba bu ismi tezgâhında hep bir lale bulundurmasından ve lale motifi olan bir kaftan giymesinden dolayı almıştır. Ne zaman doğduğu ve öldüğü bilinmemekle birlikte III. Mustafa döneminde yaşadığı bilinmektedir.

Laleli Camii

(Yazı için Seda Abacı'ya teşekkür ederiz.)

Bugün bir karmaşa koşuşturan insanlar, hengâme ve seyyar satıcılar arasından olur da işimiz düşerse uğradığımız Laleli semtinde, tramvay caddesi boyunca duvarlar ardına saklanmış iki minareli kırmızı taşlı bir cami dikkatimizi ya çeker ya çekmez. Dükkânların arasında kalmış, hatta tezgâh olmuş bir sebili ve köşede de türbeleri görürüz. Ha onu da biraz Osmanlı mimarisine ilgimiz varsa fark etmişizdir.

İstanbul gibi binlerce yıldır yetmiş milleti bir arada tutan, onlara ev sahipliği yapan bir şehrin fotoğrafları da ayrı güzel tabi de demem o ki Laleli'deki bu cami aslında sadece bir cami değil tam donanımlı bir külliye imiş.

Külliye 3. Mustafa tarafından yaptırılmış olmasına karşın Padişahın adı ile değil semte de adını vermiş bir velinin adını ile anılmış. Hatta farklı anılma durumu Padişah'ın başına ilk kez de gelmiş değildir. 3. Mustafa yaptırdığı üç cami ve bir büyük restorasyona karşın bir tanesine bile adını verememiş. Bunun üzerine “bir cami yaptırdım ceddim aldı, bir cami yaptırdım su aldı, bir cami yaptırdım veli aldı” dediği rivayet edilmiş (2. Mehmet'in yaptırdığı Fatih Camii 1766 depreminde yıkılır ve 3. Mustafa tarafından yeniden yaptırılır, Üsküdar Ayazma Camii ve Aksaray Laleli Camii; Kadıköy sahilinde yaptırdığı ve bugün binalar arasına sıkışmış küçük cami ise günlük dilde İskele Cami olarak anılıyor).

Camiye Laleli Baba'nın adının verilmesi ile ilgili bir de süslü hikâye yıllar yılıdır anlatılagelir.

Sultan, bu camiye yaptırırken çevrede Lâleli Baba namında her sözü hikmetli evliya bir zatın yaşadığını öğrenir. Elinde her zaman tek bir lale ile dolaşan bu efendi ile görüşmek, sohbetinden istifade etmek istediğini söyleyerek haber gönderir. Haberi alan Lâleli Baba da padişahı buyur eder. Padişah, Lâleli Baba'nın sohbetinden pek memnun kalır ve ayrılırken bir soru sorar.

“Efendi hazretleri, bu dünyada en güzel şey nedir acaba?”

Lâleli Baba cevap verir, “Bu dünyada en değerli şey yiyip içtikten sonra sıkıntısız biçimde def-i hacetini yapabilmektir” der.

Hükümdar bu cevaptan hiç hoşnut olmaz. Başından beri hikmetli konuşmalarıyla kendisini etkileyen kişiye böyle bir cevabı pek yakıştıramaz, içten içe kızar köpürür.

Padişah ve beraberindekiler oradan ayrılıp saraya dönerler. Ertesi gün padişah rahatsızlanır. Bir türlü ihtiyacını giderememektedir. Saray hekimleri seferber olurlar. Çeşitli otlar, ilaçlar nafile. Hiç bir çare bulamazlar. Padişah kıvrınmakta bir türlü rahatlayamamaktadır. Bu hâlin Lâleli babanın sözüne itirazından dolayı başına geldiğine hükmeder. Derhal adamları ile Lâleli babanın yanına giderek, hata ettiğini, kendisini affetmesini rica eder.

Lâleli Baba, “Allah’ın nice nimetlerine sahip olduğumuz halde bunların kıymetini bilmiyoruz” der. “Pekâlâ, rahatlamamız karşılığında ne vereceksiniz?” diye sorar.

Padişah “burada yaptırdığım camiye sana bağışlayacağım” der, Laleli baba “Yetmez” der.

Padişah birçok şeyler daha bağışlar. Derviş, “Bunlar yetmez” demeye devam eder.

En sonunda, “Seni affederim, bu halden de kurtulursun ama karşılığında saltanatı isterim, yoksa kendin bilirsin” der.

Padişah sancılar içinde kıvranırken “O da senin olsun” der.

Baba dua eder ve “Haydi git Allah’ın izniyle kurtulacaksın” diyerek sırtını sıvazlar.

Padişah gerçekten bu sıkıntılı halden kurtulur ve çok rahatlar. Fakat saltanat da elden gitmiştir.

Hikâye bu ya, koskoca Osmanlı Sultanı çaresiz, saltanatı teslim etmek üzere adamları ile Lâleli Baba’ya gider. Lâleli Baba Sultan’ın haline bakıp der ki:

“Bir saltanat ki bir def-i hacete değişiyor, öylesine ucuz bir saltanat bize lazım değil, al yine senin olsun. Bize sadece caminin adı yeter.” diyerek padişahı yolcu eder. İşte o günden bugüne caminin adı Lâleli Camii kalır.

18. yüzyılda, Osmanlı padişahları tarafından inşa edilmiş bu son külliye, harmanladığı klasik ve Barok mimarisi ile görülmeye değer. 1760-63 yılları arasında Osmanlı padişahı 3. Mustafa tarafından külliye olarak inşa ettirilmiştir. Yıllar içinde deprem ve yangınlar ile tahrip olduğu için tekrar tekrar tamirat görmüş.

Dönemin baş mimarı Hacı Ahmet Ağa tarafından başlanan inşaat, halefi Mimar Tahir Ağa tarafından tamamlanmış.

Batı tarzı tasarımı, dönemin diğer camileri (Pertevniyal Cami, Nuruosmaniye Camii ve Ortaköy Camii)ile benzerlikler gösteriyor.

İnşa edildiği dönemde, cami, imaret (aşhane), muvakkithane (namaz vakitlerini tayin eden memurun – muvakkit *- çalışma ofisi), türbe, sebil, mumhane, han ve hamamdan meydana gelmiş büyük bir külliye iken 1911'deki yangında önce medresesi kül olmuş ve 1957'de yol genişletme çalışmaları sırasında ise külliyenin başka pek çok bölümünü kaybetmişiz. Cadde kapısı geriye çekilmiş, cami açıldıktan birkaç sene sonra yaşanan büyük depremin ardından yapıyı güçlendirmek amacı ile toprak ile doldurulan alt kat çarşı yeniden açılarak onarılmış ve devamında cadde cephesine yeni dükkânlar eklenmiş. Külliye ile birlikte yaptırılmış olan dükkânlar, Fethi bey Caddesi tarafındaki avlu duvarında yer alıyor.

Avlu ve caminin diğer bölümleri bodrum üzerindeki katta yer alıyor. İki caddenin kesiştiği köşede yer alana camiye her iki caddeden de birer giriş kapısı bulunuyor.

Caminin iç bölümünde ağırlıklı olarak mermer ve renkli taşlar kullanılmış camiye ziyaret ederken gözden kaçırmamak gereken detayları şöyle sıralayabiliriz:

- 12,5 metre çapındaki ana kubbe 8 sütun üstüne oturur ve 6 yarım kubbe ile çevrelenir.
- Ana kubbenin ve yarım kubbelerinde kalem işi süslemeler var.
- Orta zincirden sarkan altın yıldızlı bir kandil motifi mevcut
- İç duvar yüzeylerinde pembe ve koyu gri renkte somaki mermer kullanılmış ve özellikle mahfilin kuzey duvarında, renkli taş kakma iki pano yer alır.
- Renkli taşlarla süslenmiş mermer mihrabın nişi de koyu yeşil renkli taşla kaplanmış.
- Geçiş açıklıkları üzerinde her iki yönde Sultan 3. Mustafa'nın birer tuğrası işlenmiş.
- Klasik tasarımdaki vaaz kürsüsü ahşap üzerine fildişi kakmalıdır. Sirt kısmında çiçek motifleri vardır.

- Barok süslemeli Hünkâr mahfili kubbenin sol tarafında. Buraya dış avludaki kapıdan açılan rampadan çıkılıyor.

Son cemaat yerinin dış köşelerinden yükselen, tek şerefeli iki minaresi camiye uzaktan gören gözler için ayırt edici estetiktedir. Batıdaki minarenin kaidesi üzerinde iki adet güneş saati bulunur (1779 tarihli).

İç avlu 14 sütun ve 18 kubbe ile çevrili ve ortasında şadırvan yer alıyor. Külliyyede, üç tanesi döneminde yapılmış, iki tanesi sonradan ilâve edilmiş beş çeşme ve bir de su deposu mevcut.

Caminin dış avlusunda üç ocaklı (ve bacalı) imarethanesi de görülebilir.

Türbe, caminin batısında ayrı bir avluda bulunuyor. Türbede 3. Mustafa, oğlu Sultan 2. Selim ve diğer çocuklarının kabirleri bulunuyor. Bu türbe, klasik mimariden farklı olarak Batı akımının izlerini yansıtır. Bu türbeye yapışık Haseki Sultanlar Türbesi'nde ise 3. Mustafa'nın ve 3. Selim'in eşlerinin kabirleri yer alır. Dikkat çekici, kafes gibi, bronz şebekeli türbe ise 3. Mustafa'nın iki kızının annesi Adilşah Kadın'a aittir.

Türbenin iç duvarları yarıya kadar kaplayan çiniler, 16. yüzyılın mercan kırmızılı İznik çinileri olup Üsküdar Sarayı**'ndan sökülerek buraya getirilmiş. Pencereler arasında dolanan iri kitabe, üst pencere aralarındaki duvar yüzeylerinde pandantifler ve kubbeye kalem işi süslemeleri ise türbenin diğer güzellikleri.

Türbenin Ordu caddesine bakan duvarında, külliyeenin en batı ucunda iki de kuş evi kondurulmuş, görmedim demeyin!

Dış avlunun batı yönünde rampalı yolun başlangıcında muvakkithane bulunuyor. Bugün önüne ilâve edilmiş bölümüyle birlikte meşruta (külliyyede çalışanların konaklanması için tahsis edilmiş yapı) olarak kullanılmaktadır. Yapının külliyyeye 1770'li yıllarda eklendiği tahmin edilmektedir.

Eskiden medresenin bulunduğu bölümde bugün otel olarak kullanılan, zamanın Harikzedegân veya daha sonraki adı ile Tayyare Evleri bulunuyor. Medrese ve kütüphane 1894 depremde zarar görmüş ve 1911 yangınında yanmış.

Külliyenin kuzeyinde yer alan, iki katlı ve üç avlulu Taşhan da kompleksin bir parçası imiş. Caminin kuzeyinde dış avlu duvarına bitişik olarak yer alan bir yapı ise Mumhane olarak eklenmiş.

Külliyeye inşası sırasında çıkan hafriyat ile Yenikapı sahilinin doldurulduğu ve Yenikapı iskelesinin inşa edildiği söylenir.

*Muvakkit, dünyanın güneş etrafında dönüşüne göre vakti, özellikle namaz vakitlerini ayarlayan kişidir. Kapsamlı bir medrese eğitiminden geçmiş bu kişiler, matematik, astronomi, fizik gibi ilimlerde öğrenci yetiştirip, bu konularda kitap yazacak kadar bilgi sahibi, işlerinin ehli kişilerdir. İlmiye sınıfı arasında sayılan, Saray'da mübarek ayları belirleyip, takvim ve imsakiye hazırlayan Müneccimbaşları tarafından imtihan ile seçilirler ve vazifelerini bir çeşit devlet dairesi sayılan muvakkithanelerde yerine getirirler.

**Kavak Sarayı olarak da bilinen, bugünkü Selimiye Kışlası'nın yerinde, Kanuni döneminde Mimar Sinan tarafından yapılmış, yazlık saray. 3. Selim tarafından yıktırılmış ve enkazı kışla inşaatında kullanılmış, civarda büyük bir mahalle ve çarşı kurulmuş.

Bodrum Camii

(Yazı için Ayşen Karakullukçu Mert'e teşekkür ederiz.)

Her yanı tarih kokan, kokuları birbirine karışan, kaybolan bir şehir İstanbul. Bastığımız topraklarda, eski yapı deyip geçtiğimiz binalarda, bilmediğimiz sokaklarda can çekişen, bizden habersiz yaşayan, yanından defalarca geçip de "Bu ne ki" diye sormadığımız, fark etmediğimiz, fark ettiğimiz mazesini merak etmediğimiz bir sürü malzeme var bu şehirde. Yaşla beraber farkındalık artıyor, çok şükür asırlar gerisini merak ediyoruz, tekniğini, nedenini, kimlerin gelip geçtiğini... Bodrum Camii de bunlardan biri. Taaaaa onuncu yüzyıldan haber getiriyor

Bodrum Camii (Bodrum Mesih Paşa Camii veya eski adıyla Mireloin Kilisesi), İstanbul'da Laleli yakınındaki Doğu Roma döneminden kalma dini yapıdır. 10. yüzyılda Mireloin Manastırı'nın kilisesi olarak İmparator Romanos Lekapenos tarafından yaptırılmıştır. İstanbul'un fethinden sonra II. Bayezid döneminde Sadrazam Mesih Paşa tarafından camiye çevrilmiştir. En kısa tarihçesi bu. Kilisenin hemen

yanında beşinci yüzyıldan kalma bir rotunda vardır. (Rotunda yer planı dairesel olan bir mimari, genellikle üstünde kubbesi oluyor) Romanos Lekapenos 10. yüzyılda binanın üstünü kapatarak günümüze kalmamış olan bir saray yaptırmıştı. Kilise de bu dönemde inşa edilmiş.

Ordu caddesinin güneyinde bulunan camii 10. yy.'da VII.Kostantinos Porfirogennetos'un yanında taht ortağı olan I.Ramonos Lekapenos tarafından kurulan Mireloin Manastırı'nın kilisesi olarak yapıldığı düşünülür. Manastırın kurulma nedenlerinden biri de aile mezarlığı olarak kullanılmak istenmesidir. İlk olarak Ramonos'un karısı Teodora 922 yılında buraya gömülmüş, söylentiye göre 602'de öldürülen İmparator Mavrikios ile çocuklarının lahitleri de taşınmış, daha sonrada manastıra gömülmüştür. II. Ramonos kız kardeşini manastıra kapatmış, daha sonra da tahtan inen I.İsaakios'un kendisi keşiş olarak bir başka manastıra giderken, kızı ve karısı bu manastıra rahibe olmuştur. Böylece Mireloin Manastırının tarihte kadınlar manastırı olarak geçtiği anlaşılır.

Fetih de ki durumu tam olarak bilinmemekle beraber 13.yy.'da bir yangın geçirdiği tespit edilmiştir. II.Beyazıt'ın "metruk kalmış eski kilise ve manastırları şenlendirme" projesinden nasiplenerek, Sadrazam Mesih Ali Paşa tarafından camiye çevrilmiştir. Ancak bu sırada sadece içine bir mihrap, basit ahşap bir minber, sağ tarafına da kesme taştan bir minare yapılmış, hiç bir Türk mimari unsuru eklenmediği gibi bir son cemaat yeri de ilave edilmemiştir.

Kilise tuğladan yapılmıştır. Dört destekli kapalı haç planındadır. Ana mekân yüksek ve pencereli bir kubbe ile örtülüdür. Yapının doğu tarafında, içten yarım yuvarlak, dıştan üç cepheli bir apsis ile iki yanında yonca biçiminde planlanmış hücreler bulunur. Kubbenin orijinal hali korunmuştur. Caminin yanında bir de su sarnıcı vardır. Taş duvarının kalınlığı 5 m olan sarnıç, 28 x 22 m ölçülerindedir. Bu sarnıç nedeniyle cami Bodrum ismini almıştır. Dış duvarları, taş ve tuğla karışımı örülmüş olan kilisenin ana mekânı, dört payenin taşıdığı, yüksek ve pencereli bir kasnağı olan kubbeye örtülmüştür. Bu payelerin yerlerinde daha önce mermer sütunların olduğu ve bu sütunların geçirilen bir yangın sonunda yok olduğu düşünülmektedir. Ortadaki kubbeyi, dört taraftan dört beşik tonoz desteklemektedir. Yapının üç bölümlü narteksinden naosa geçilir. Doğru yönünde içten

yarım yuvarlak, dıştan üç cepheli bir apsis ile apsisin iki yanında yonca planlı pastoforion hücreleri bulunur. Yapının duvarları, yarım yuvarlak payandalarla desteklenmiş; bu payandalarla aynı zamanda dış mimaride bir hareketlilik sağlanmıştır. Özgün halini koruyabilmiş olan kubbenin, kademeli kemerler içinde açılan pencereleri, dalgalı bir üst silme ile belirtilmiştir. Eski fotoğraflarda, ahşap çatılı bir son cemaat yeri olduğu görülmektedir. Caminin sağında yükselen minare, tamamen taştan yapılmış olup, şerefe çıkmasının sade olması, minarenin bir kısmının özgün olmadığını göstermektedir. 16.yy izleri taşıdığı düşünülmektedir. Yine eski fotoğraflardan, yapının etrafında daha önceleri bir avlu duvarının olduğu görülmektedir. Bugün bu avlu duvarından hiç iz kalmadığı gibi, etrafındaki çarpık yapılaşma sonucu cami, binaların arasında sıkışıp kalmıştır.1782 yılındaki büyük yangında zarar gören Bodrum Camii, 1911 yangınında, iyice harap olmuş ve uzun yıllar kullanılmamıştır. Yangından önce çekilmiş fotoğraflarda caminin iç duvarlarının bugün hiç bir izi kalmayan alışılmamış bir biçimde kalem işleri ve nakışlarla süslü olduğu görülmektedir. Bir dönem kömür deposu bir dönem evsizlere barınak olan yapı, 1950’li yıllarda, yarım kalan başarısız bir restorasyon geçirmiştir. 1965’den sonra C. L. Sriker, tarafından caminin altındaki mahzen temizlemiş; 1986 de ise Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yapılan restorasyon sonrası, yapı tekrar cami olarak hizmete açılmıştır.

1930’da duvarlarda mozaik veya fresko bulmak için bütün sıvalar kazındığından, nakışlar yok olmuş ayrıca gibi hiçbir Bizans duvar resmi de bulunmamıştır. Restore edildikten sonra, altta bulunan mahzen kısmı da namaz mekânı haline getirilmiştir.

Kâtip Sinan Camii

II. Beyazıt dönemi Matbah-ı Amire kâtiplerinden Kâtip Sinan tarafından 1496 senesinde yaptırılmıştır. Kâtip Sinan 1510 senesinde vefat ettiğinde yaptırdığı ve o zamanlar henüz mescit olan yapının haziresine defnedilir. Ertesi gün sabah namazına gelen cemaat gözlerine inanamaz zira Kâtip Sinan’ın naaşı mescidin kubbesinin saçaklarına çıkmıştır. İndirip tekrar defnedilir. Ertesi gün cemaat yine aynı manzara ile karşılaşır. Tekrar indirilir ve defnedilir ama ertesi gün yine Kâtip Sinan kubbe saçaklarında bulununca vardır bu işte bir keramet denilerek sandukası orada bırakılır.

Mescit 1737'de Rakım Efendi tarafından tadil edilir, genişletilir. Bu tadilat sırasında mescide bir de minber eklenir ve camiye çevrilir.

Nişancı Mehmet Paşa Camii

İlk olarak Fatih Sultan Mehmet'in son sadrazamı Nişancı Mehmet Paşa tarafından 1475 senesinde yaptırılmıştır. Zamanla harap olan cami birçok kez yenilendikten sonra 19. yy'da yıkılarak yeniden yapılmıştır.

Bezciyan Ermeni Okulu

Karslı bir tüccar olan Boğos Efendi işleri kötü gidince İstanbul'a göçer. İstanbul'a geldiğinde de bir hemşerisinin yanında işe başlar. Onun dokuduğu bezleri satmaktadır. Gel zaman git zaman evlenir ve bir oğlu olur, adını Harutyun (Artin) koyar. Artin okulunu bitirdikten sonra Kapalıçarşı'daki bir ipek esnafının yanına çırak olarak verilir. Bu yüzden kendisine 'kazaz' lakabı ile birlikte 'Kazaz Artin' denilmeye başlanır. 24 yaşına geldiğinde de kendi iş yerini kurar. Bu sırada sevilen bir esnaf olmayı da başarır. Baba mesleğinden dolayı da Kazaz Artin Bezciyan olarak bilinir.

1802 senesinde dönemin Darphane Emini Ohannes Düzyan ipek iltizamını elde edince bu işlerin başına birisini geçirmek ister. Aldığı tavsiyeler üzerine bu görevi Kazaz Artin'e önerir. Artin düşünmeden kabul eder. Böylece saray ve devlet adamları ile yakın bir konuma gelir. Artin bu görevi de layıkıyla yapar. Hatta Kabakçı İsyanı sonrasında kellesi istenen Ohannes Düzyan'ı Yeniçeri Ağa'sı ile görüşerek ve bir hayli de rüşvet vererek ipten alır. Bundan sonradır ki Düzyan ailesinden biri olarak kabul edilmiştir aile tarafından. Hatta Düzyanlar ipek iltizamı sona erdikten sonra da Artin'i bırakmamışlar ve Ohannes Düzyan onu Darphane'de uygun bir memuriyete de almıştır.

Ohannes Düzyan'ın ölümünden sonra Darphane eminliğine bir süre vekâleten oğulları baktıysa da iki sene onların da üstüne Abdurrahman Fezzi Efendi getirildi. Kazaz Artin bu dönemde yapılan usulsüzlükler konusunda Düzyan ailesinin fertlerini defaetle uyarır. Ancak herhangi bir düzelme olmadığını görür, bunun üzerine de kendisinin zimmetinde herhangi bir şey olmadığını dair bir belge

alarak istifa eder. Bir süre sonra yapılan usulsüzlükler gün yüzüne çıkınca da Abdurrahman Feyzi Efendi sürgüne gönderilir, Düzyan ailesinin fertlerinin birçoğu idam edilir, diğerleri de sürgününe gönderilir. Henüz soruşturma devam ederken Kırkor Amira Balyan'ın tavsiyesi ile Kazaz Artin Darphane emniğine getirilir.

Darphane Emini olan Artin artık hem devlet ricaline daha da yakındır hem de cemaati içerisinde daha fazla sayılmaya başlanır. Cemaat yönetiminde daha etkin rol almaya başlar. Katolik Ermenilerle Ortodoks Ermeniler arasındaki gerginliği azaltmak için uğraşır. Kısmen de başarılı olur ama sonrasında beklenmedik bir şekilde olaylar çıkar. Bu olaylardan sonra Kazaz Artin halkı kıskırtmak suçundan sürgün edilir. Sürgüne giderken Darphane'den bir belge ister Artin. O belgede kendisinin herhangi bir usulsüzlüğe karışmadığı, görevi gereği hesabını vermediği herhangi bir durumun olmadığı ve halkı kıskırtman suçundan dolayı sürgün edildiği yazar. Kazaz Artin için sürgün günleri fazla uzun sürmez, henüz bir sene dolamadan affedilir, İstanbul'a ve görevinin başına geri döner. Görevinde çok başarılıdır. Sultan II. Mahmud'un danışmanlığını da yapmaktadır. Alınmasına yardımcı olduğu kararlardan dolayı kendisine en üst düzey nişan olan 'Tasvir-i Hümayun Nişanı' verilir ki Osmanlı tarihi boyunca bu nişanı alabilmiş tek gayrimüslimdir. Ermeni Cemaati için söylenegele 'Teba-i Sadıka' ünvanı onun gösterdiği üstün başarılarından dolayı kullanılmaya başlanmıştır.

Sürgün sonrasında sanılanın aksine cemaat işlerinden elini ayağını çekmemiş, aksine cemaat yönetiminde daha aktif rol almaya başlamıştır. II. Mahmud'a çok yakın olması sayesinde Ermeni Cemaati için bir takım imtiyazlar elde edebilmekteydi. Konumu nedeniyle edindiği servetini de ağırlıklı olarak hayır işleri için kullanırdı. Bu yüzden kendisine cemaat tarafından 'Emir'den türeyen Amira lakabı verilir, yani prens.

1771 senesinde doğduğunda adı sadece Artin iken artık Kazaz Artin Amira Bezciyan olmuştur. Cemaati için yaptırdığı yapılardan bazıları şunlardır:

- Kartal Surp Nişan Kilisesi ve Okulu
- Patrikhane Binası
- Beyoğlu Kız Okulu
- Kumkapı Patriklik Kompleksi (3 büyük, 3 küçük kilise, diğer yapılar)

- Surp Arekelots Azkayin Okulu
- Hasköy Surp Isdepanos Kilisesi
- Zeytinburnu Surp Hagop Kilisesi
- Boğosyan Erkek Okulu
- Varvaryan Kız Okulu
- Topkapı Bezciyan Okulu
- Eyüp Karma Okulu
- Kumkapı Surp Harutyun Kilisesi
- Eyüp Surp Yeğya Kilisesi
- Ve bir zamanlar kendisinin de sıralarında okuduğu, 1719 yılında yapılan ama 1826 yılında yanan okulun yerine 1830 yılında yaptırdığı Kumkapı Bezciyan Okulu. (Okul sonradan 1914-24 yılları arasında yenilenmiştir.)

Bezciyan, tüm bu eserlerin yanı sıra kendisini en çok heyecandıran eseri 'Surp Pırgiç Hastanesi' tamamlanmadan 1834 senesinde vefat eder. Henüz hayattayken Sultan II. Mahmut'tan aldığı ferman sayesinde 'Patriklik Kilisesi' olan 'Surp Asvadzadzin Kilisesi'ndeki Harutyun Şapeli'ne defnedilir.

Bugün bile hala saygı ve sevgi ile anılan Bezciyan'ın yaşadığı dönem için Ermeni Cemaati'nin 'Bezciyan Dönemi'; geride bıraktığı eserlerine de 'Bezciyan Emaneti' denilmektedir.

Ermeni Patrikhanesi ve Surp Asvadzadzin Kilisesi

İstanbul'da Bizans İmparatorluğu zamanında da bir Ermeni cemaatinin olduğu bilinmektedir. Fetih sonrasında ise Fatih Sultan Mehmet'in özel gayretleriyle bu cemaatin nüfusu Anadolu'nun çeşitli illerindeki Ermenilerin İstanbul'a göç ettirilmesiyle artırılmaya çalışılmıştır. Fatih bunu yaparken elbette birçok amacı vardı. Mesela Bizans'tan harabe olarak devraldığı İstanbul'un yeniden inşasında sanatçı kişilikleri ön planda olan Ermeni ustalardan faydalanmak, mesela İstanbul'u Ermeni cemaatinin merkezi haline getirerek bu cemaatin merkezinin kendisine yakın olmasını sağlamak, mesela İstanbul'daki Rum nüfusun karşısında bir denge unsuru olarak bulunmalarını sağlamak...

Fatih sadece İstanbul'daki Ermeni nüfusun artırmakla yetinmemiş, daha önceden bir Bursa ziyareti sırasında tanıştığı Episkopos

Hovagim'i ile cemaatini de İstanbul'a davet etmiş ve 1461 senesinde kendisini Rum Patrik'i ile aynı yetkilere sahip Ermeni Patrik'i olarak ilan etmiştir. Patrikhane ilk kurulduğunda Galata'daki Surp Lusavoriç Kilisesi'ni merkez edinmiştir ancak hemen sonrasında Ermeni nüfusun daha yoğun olduğu Samatya'ya taşınmıştır. Kendilerine burada bulunan ve Sulu Manastır olarak bilinen Rum Kilisesi tahsis edilmiştir. 1461 senesinden 1641 senesine kadar burada faaliyet gösteren Patrikhane bu tarihte Kumkapı'ya taşınmıştır. Burada da yine daha önce Rumların elinde bulunan ve Meryem Ana'ya ithaf edilmiş eski bir klişe olan Surp Asvazdzin (Meryem Ana) Kilisesi Patriklik Kilisesi olarak kullanılmıştır. Bu kilise 1762 'de çıkan bir yangında yandıktan sonra kısa sürede kabaca yenilenmiş ama aslı yenilemesi 1820 yılında yapılmıştır. Ancak 1826 yılında 'Büyük Hocapaşa Yangını'nda yeniden yanmıştır. Kilisesinin kullanılamaz olduğu dönemlerde Patrikhane faaliyetlerine Samatya'da devam etmiştir.

1826 yangınından sonra Artin Bezciyan'ın maddi katkıları ile mimarlar Kirkor Balyan ve Garabet Devletyan'ın plan ve uygulamaları ile yeniden inşa edilen patrikhane ve Patrikhane Kilisesi Surp Asvazdzin daha sonra büyük ölçüde yıktırılarak 1913 senesinde tekrar yapılır. Çan kulesi 1845 yılında yapılan onarım sırasında eklenmiştir.

Ermeni Patriklik Kilisesi aslında üç kiliseden oluşan bir komplekstir. Surp Asvazdzin Kilisesi'nin yanı sıra 1828 yılında yaptırılan Surp Haç ve Surp Vortvots Vorodman Kiliseleri kompleksi oluşturmaktadır. Ayrıca ana kilisenin kuzey duvarına bitişik Surp Harutyun, Surp Haç Kilisesi'nin yanına Surp Hıraşdagabet ve Surp Vortvots Vorodman Kilisesi'nin yanına da Surp Dzinunt şapelini yine 1828 yılında yaptırılmıştır. Bunlardan Surp Hıraşdagabet sonradan yıktırılmıştır.

Ana kilisenin güneybatı köşesinde Patrik II. Varjabedian'ın, Surp Harutyun Şapeli'nin içinde de Kazaz Artin Amira Bezciyan'ın mezarları bulunur. Kazaz Artin'in mezarı yanından Ayios Theodoros Ayazma'sına inilir.

Günümüzde Ermeni Patriği II. Mesrob Mutafyan'dır. Patrikhane geleneğine göre Patrik seçilen birisi vefat edene kadar Patrik'tir. Ancak Mutafyan 2010 yılında rahatsızlığı nedeniyle teoride hala

Patrik olmasına rağmen pratikte bu görevden çekilmiştir. Kendisine Aram Ateşyan 'eşpatrik' olarak vekalet etmektedir.

Panayia Elfida Rum Ortodoks Kilisesi

Daha önce çeşitli nedenlerle bir kaç kez harap olan ve 15. yy'da perhiz gününe ithafen verilen ismi ile 'Elpis ton Apelpismenon' olarak bilinen Panayia Elfida Kilisesi 1895 senesinde inşa edilmiştir. Mimarı Vasilios Tsilenis'tir. Avlusunda Ayios Yeroryios isimli bir ayazma bulunmaktadır. Yine avlusunda bulunan okul ise 1957 yılından beri kullanılmamaktadır. Kilisenin isminde 'Panayia' Hz. Meryem'i temsil ederken, 'Elphida' ise umut anlamında gelmektedir.

Kumkapı

Bizans İmparatorluğu döneminde burada bulunan limana 'Küçük iskele' anlamında gelen 'Konto Skalion' adı verilirdi. Limanda bir de tershane bulunmaktaydı ve tershane 1263 yılında İmparator Mihael Palegelos tarafından yaptırılan bir duvarla korunmaktaydı. Bu duvarlar zamanla yıkılmakla birlikte temel kısmı 1819 yılında çıkan bir yangın sonrasında ortaya çıkmıştır. Zamanla kumla dolan liman yerini şehre kum getiren gemilerin yanaştığı iskelelere bırakmıştır. Bu, semtin ismini nerden aldığına dair bir iddiadır. İkinci bir iddia da zamanında burada bulunan kumsallardan ismini aldığı yönündedir. Zira hemen yanındaki Samatya semtinin de Rumca ismi olan Psamatya kumluk anlamına gelmektedir.

İstanbul'un fethinden sonra ilk başlarda yoğun olarak Rumların yaşadığı semtte zamanla Ermeni nüfus ağırlık kazanmaya başlamıştır. Ermeni Patrikhanesi'nin de buraya taşınması ile birlikte semt iyice Ermeni semti görünümünü kazanmıştır. Bu görünümü de 1950'lere kadar sürdüren semt bugün çok kozmopolit bir yapıya sahiptir. Tarih boyunca balıkçıların ikamet ettiği bir semt olan Kumkapı balık restoranları ve başta Kör Agop'un meyhanesi olmak üzere birçok meyhaneye ev sahipliği yapmaktadır.

Aya Kiryaki

Hakkındaki en eski kaynak 1583 tarihli olan Aya Kiryaki Kilisesi aradan geçen yaklaşık 500 sene içerisinde birçok kez onarılmış ve birçok kez de yeniden inşa edilmiştir. Son olarak 1894 depreminde yıkılmıştır. Tekrar inşa edilmesi için 1895’de yapımına başlanmış ve 1901 senesinde ibadete açılmıştır. Mimarı Yedikuleli Periklifio Tiadis olan Aya Kiryaki Kilisesi adını Allah’ın isimlerinden almaktadır.

Behram Çavuş Camii

Sokollu Mehmed Paşa zamanında başçavuş olan Behram Çavuş tarafından 1595-96 yılları arasında yaptırılmıştır. 1865 senesinde çıkan Büyük Hocapaşa yangınında tamamen yanmış ancak 1881 yılında yeniden yapılmıştır. Son olarak 1957 yılında onarılmıştır. Yapılsak olarak özelliğini korumamakla beraber mihrabın iki kenarındaki şamdanlardan birisinin üzerinde yapım tarihi yazmaktadır.

Kadırğa

Bizans İmparatorluğu zamanında İmparator I. Iustinianos tarafından yaptırılan adı yeni liman anlamına gelen ‘Portus Nova’nın bulunduğu semttir. Portus Nova daha sonra I. Iustinianos’un yeğeni II. Iustinos zamanında kendisi ve eşi İmparatoriçe Sofia tarafından genişletilmiştir. Bundan sonradır ki ağırlıklı olarak Sofia Limanı olarak anılmaya başlanır.

Sofia Limanı bugünkü Kadırğa Parkı’nı dahi içine alacak kadar şehrin şehrin içine giriyordu. Surlarla çevriliydi ve önünde sürgülü bir demirkapı bulunmaktaydı. Kapı kapatıldığında içine yaklaşık 250 adet gemi alabilmekteydi. Limanın hemen arkasında ‘sigma’ adı verilen ve limana gelen tüccarların buluşma alanı olarak kullanılan bir meydan vardı. Bu liman Bizans İmparatorluğu’nun sonuna kadar kullanılmıştır.

İstanbul’un fethinden sonra da bir süre liman ve tersane olarak kullanılmaya devam eden Sofia Limanı, Galata Tershanesi’nin inşasından sonra önemini yitirmiş ve sadece küçük gemiler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Zamanla o gemiler de limanı terk etmiş ve liman yavaş yavaş dolmaya başlamıştır. Bu sırada

içerisinde hala birikinti şeklinde bir miktar su varken gezginlerin anlattıklarına göre limanın bir kaç tane de batık kadirğa bulunmaktaymış, haliyle bu batıklar da semte bugün bilinen ismini vermiş.

Sonraki dönemlerde Osmanlı Devleti'nin seçkin aileleri bu semte yerleşmeye başlamış. Sokollu Mehmed Paşa'nın burada Mimar Sinan tarafından yapılan bir sarayı bulunmaktaymış. Onun dışında şehzadelerin zaman zaman kullandığı bir konak da yine Kadirğa semtindeymiş.

Günümüzde eski önemini yitiren semtte limanın hiç bir izi kalmamıştır. Özgün konut dokusunu da tamamen yitirmiştir. Sonraki yüzyıllarda oluşan yapılaşma da günümüze sadece bir kaç sokakta taşınabilmiştir.

Esmâ Sultan Meydan Çeşmesi ve Namazgâhı

Namazgâhlar açık hava mescitleridir. Kimi zaman zeminden biraz yükseltilmiş ve bir kible taşı ile kiblesi belirlenmiştir, kimi zaman da minberleri bile vardır. Sultan III. Ahmed'in kızı Esmâ Sultan tarafından 1781 yılında yaptırılan bu namazgâh ise çeşmeli namazgâhlara güzel bir örnektir. Altı çeşme olan namazgâhın üstüne bir merdiven yardımı ile çıkılıp orada namaz kılınabiliyordu. Tarihi yarımada içerisindeki tek örnektir.

Barok tarzda yapılan namazgâhı Esmâ Sultan'ın vefat eden eşi Muhsinzade Mehmed Paşa'nın hatıratı için yaptırdığı bilinmektedir. Kitabesi döneminin ünlü şairi Tevfik Efendi tarafından kaleme alınmıştır.

Cümdi (Cinci) Meydanı

Ata iyi binen kişilere cümdi denilmektedir. Osmanlı döneminde Kadirğa Meydanı'nın hemen yanındaki, denize daha yakın ama daha küçük olan bu meydana cirit oyunları oynanmış. O yüzden bu meydana 'Cümdi Meydanı' denilmiş. Ancak zamanla Cirit oyunu oynayanlar azaldıkça ve meydan bu özelliğini kaybettiğçe halk ağzında bu isim 'Cinci Meydanı'nda dönüşmüş. Cirit oynayanlar meydanı terk etmişler etmesine ama bir kere eğlenceye meyleden

meydan bu özelliğini 1950'lere kadar korumuş. İstanbul'un bayram eğlencelerinin (Karagöz-Hacivat hayalileri, tuluat sanatçıları, cambazlar) yapıldığı en önemli yerlerden birisi olmuştur.

Küçük Ayasofya

İmparator I. Iustinianos henüz imparator değilken amcası I. Iustinos'a (ya da ondan bir önceki imparator Anastasius'a) yapılacak olan bir suikast girişimine adı karıştığı için idam edilmek üzere gözaltına alınır. Ancak bu arada iki aziz, Aziz Sergios ve Aziz Bakhos (Galerius Maximianus'un ordusundaki iki silah arkadaşı) İmparator I. Iustinos'un rüyasına girerler ve Iustinianos'un suçsuz olduğunu söylerler. Bunun üzerine İmparator yeğenini affeder.

İmparator I. Iustinianos da tahta geçtiği 527 senesinde bu iki azize teşekkür niteliğinde karısı Theodora ile birlikte bir kilise yaptırmaya karar verir. Daha önce Büyük Saray'ın bölümlerinden birisinin bulunduğu, Havariler Petrus ve Paulus adına yaptırılmış bir bazilikanın ve monofizit bir tarikatın manastırının bulunduğu alanda inşaat başlanır. İnşaatın tam olarak ne zaman tamamlandığı bilinmemekle birlikte 530 yılında bitmiş olması muhtemeldir.

451 Kadıköy Konsili'nde alınan karara göre hem Doğu hem de Batı Kiliseleri diofizit inancı benimsemişlerdi. Bu tarihten sonra monofizitler baskı altında tutulmaya başlanmışlardır. Ancak kendisi bir diofizit olan İmparator I. Iustinianos'un karısı Theodora monofizit olduğu için ülkenin dört bir yanından gelen monofizit inanca sahip Hristiyanları bu kilisede himayesine almıştır.

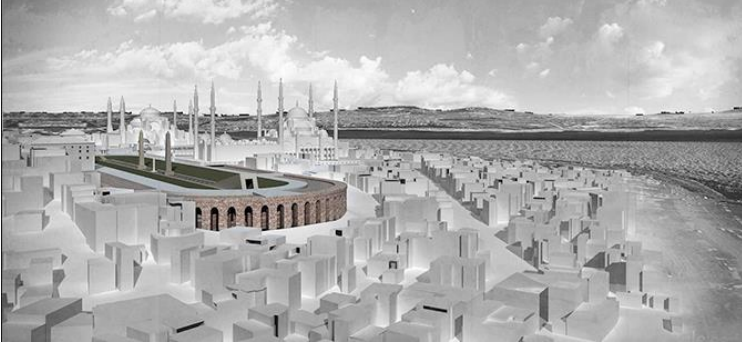
Yaklaşık 1000 sene kilise olarak kullanılan yapı İstanbul'un Fatih tarafından fethinden sonra da bir süre kilise olarak kullanılmaya devam eder ama Sultan II. Beyazıt zamanında 1497 tarihinde Darüssaade Ağası Hüseyin Ağa tarafından camiye çevrilir. Camiye çevrilirken hemen yanı başına bir tekke (ilk yapıldığında 36 hücresi varken günümüze 24 hücre erişebilmiştir) ve sıbyan mektebi ile bir de hamam (Çardaklı Hamam) yaptırılır.

Sıbyan Mektebi ile caminin 1938'e kadar kalan şadırvanı 1740 yılında minaresi ise 1762 yılında yeniden yaptırılmıştır. Bu minare 1936 yılında kürsüsüne kadar yıkılmış daha sonra 1955 tekrar tamamlanmıştır.

Kiliseyi camiye çeviren Darüssaade Ağası Hüseyin Ağa net olarak bilinmeyen bir suçundan dolayı idama mahkûm edilmesinden sonra bir namaz çıkışı canını almak için gelen 'baltacıları' görünce kaçmaya yeltenir. Kendisinden daha hızlı olan bir baltacı Hüseyin Ağa koşarken kellesini vurur. Kopan kelle Hüseyin Ağa'nın kucağına düşer ve Hüseyin Ağa bu halde biraz daha koşmaya devam eder. Düştüğü yere de türbesi yapılarak oraya defnedilir. Bu yüzden kendisine 'Kesikbaş Hüseyin Ağa' da denilmektedir...

Sphendon

At Meydanı olarak da bilinen Sultanahmet Meydanı'na 'At Meydanı' isminin verilmesinin nedeni Bizans İmparatorluğu zamanında burada bir hipodromun bulunuyor olmasıdır. İlk olarak Septimus Severus tarafından yaptırılan Hipodrom daha sonra I. Konstantin tarafından genişletilerek (4. yy) bilinen halini almıştır. Günümüzde hipodromdan geriye sadece bir tribünlerdeki taş koltukların bir parçası (Sultanahmet Camii'nin avlusunda) ve 'Sphendon' kalmıştır. Sphendon 'U' şeklindeki hipodromun kısa kenarlarından kavis olanına verilen isimdir. Kot farkından dolayı yüksektir. Bugün üzerindeki okul binasını taşımaktadır ve içerisinde kimi yerleri sularla dolu dehlizleri barındırmaktadır.

Nakilbent Camii

Çandarlı Halil Paşa'nın silahdarlarından Nakilbent Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır. Yapım tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 15. yy'ın sonu ile 16.yy'ın başlarında yapılmış olmalıdır.

Hasan Ağa'nın etrafındakilere bol bol hikâyeler, masallar anlattığı söylenebilir zira 'nakilbend' lakabı böyle kişiler için kullanılırdı.

Nakilbent Sarnıcı

Nakkaş Halıcılık ve Sarnıç Otel'in altında kalan Nakilbent Sarnıcı'nın orijinal ismi bilinmemektedir. Sarnıç 6.yy'a tarihlenmektedir ve Bizans İmparator'u I. Iustinianos un zamanından yapıldığı düşünülmektedir. İlk yapıldığı zamanlarda Büyük Saray'ın dışarısında kalmasına rağmen sonradan bahçeye dâhil olmuştur ve büyük ihtimalle Büyük Saray'ın bahçelerinin sulanmasında kullanılmıştır.

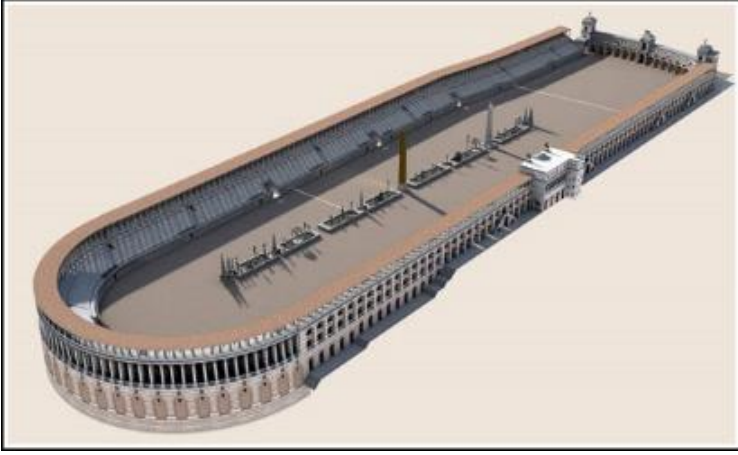
Hamidiye Ticaret Mektebi Alisi

Günümüzde Marmara Üniversitesi rektörlüğü olarak kullanılan yapı esasen bu üniversitenin öncü okulu olarak kabul edilebilecek Hamidiye Ticaret Mektebi Alisi için 1883 yılında yaptırılmıştır. Mimarı Raimondo D'Aronco'dur.

Hipodrom

Hipodromlar Roma İmparatorluğu döneminde at ve at arabası yarışlarının yapıldığı yerlere verilen isimdir. Bu hipodromlardan belki de en ünlüsü ise İstanbul'da bulunmaktadır. Günümüze sadece sphendon denilen kısmı ve alt yapıları kalan Hipodrom ilk olarak Roma İmparatoru Septimus Severus tarafından 3. yy'ın başında yapılmaya başlandıysa da tamamlanması şehri imparatorluğun başkenti haline getiren I. Konstantin zamanında olacaktır.

Yaklaşık 450 metreye 130 metre uzunluğundaki hipodrom neredeyse 100 bin kişilik bir seyirci kapasitesine sahipti. Katizma adı verilen bir imparator locası bulunmaktaydı ve bu bölüm doğrudan Büyük Saray'a bağlıydı.

Hipodromun koşu pistinin ortasında geliş ve gidiş parkurlarını ayıran kısma ise spina adı verilirdi. Spina çeşitli heykel ve dikilitaşlarla süslenirdi. Bunlardan üçü günümüze kadar ulaşmıştır:

- 1- **Yılanlı sütun:** Perslere karşı birleşen Yunan şehir devletlerinin M.Ö. 479 senesinde kazandıkları zaferin hatırasına, mağlup askerlerin zırh ve silahlarını eriterek yaptırıldıkları bir anıtı Delfi kentindeki Apolla tapınağının önüne dikerler. Bu olaylar yüzlerce yıl sonra Roma İmparatoru I. Konstantin bu anıtı yerinden aldrıp, yeni başkentine Nova Roma'ya taşır ve hipodrom spinasına eklettirir.
- 2- **Dikilitaş:** Mısır firavunu III. Tutmosis tarafından M.Ö. 15.yy'da yaptırılarak Karnak Tapınağı'na dikilen Dikilitaş, önce Roma İmparatoru II. Constantius tarafından İskenderiye şehrine, daha sonra da 390 senesinde I. Theodosius tarafından İstanbul'a getirilmiştir.

Anıtta şunlar yazmaktadır:

Kuzeybatı cephesi

'18. sülaleden Yukari ve Asağı Mısır'ın sahibi III. Tutmosis, Tanrı Amon'a kurbanını sunduktan sonra Horus'un yardımıyla bütün denizleri ve nehirleri hükmü altına alarak

hükümdarlığının otuzuncu yılı bayramında bu sütunu daha nice zamanların getireceği bayramlar için yaptırdı ve dikti.'

Kuzey cephesi

'Gizli ve kutsal ismin her tecellisine mazhar olan tanrı Amon'a kurbanını büyük bir acz içinde sunduktan sonra, ondan yardımlar dilenerek güneyin dostu, dinin nuru iki tacin (Aşağı ve Yukarı Mısır) sahibi, kudretli hükümdar ülkesinin sınırlarını Mezopotamya'ya kadar götürmeye azmetti.'

Güneydoğu cephesi

'Güneşin doğduğu sırada sahip olduğu altın renkleri dünyaya yayan Horus'un verdiği kuvveti, serveti, kuvvetli sevgi, saygıyı taşıyan ve Aşağı ve Yukarı Mısır'ın tacına sahip olan ve bizzat Güneş tarafından seçilmiş olan firavun, bu eseri babası Ra için yaptırdı.'

Güney Cephesi

'Tanrı Horus'un lütfuna mazhar olan ve Güneş'in oğlu unvanını taşıyan Aşağı ve Yukarı Mısır'ın hükümdarı olan firavun, kudret ve adaletle bütün ufuklara nur saçtı. Ordusunun önüne geçti. Akdeniz'de dolaştı, bütün dünyayı mağlup etti. Sınırlarını Naharin'e kadar yaydı. Mezopotamya'ya azimle gitti, büyük savaşlar yaptı.'

Dikilitaşın kaidesinde yer alan yazılırsa Doğu Roma İmparatorluğunda adet olduğu üzere Grekçe ve Latince yazılmış.

Grekçe yazı bir anlatıcı ağzından şöyle diyor
Devamlı bir suretle yerde duran bu taşı dikme cesaretini İmparator Theodosius gösterdi ve yardımına Proclus çağrıldı. Bu şekilde otuz iki günde yerine dikildi.

Latince metinse taşın ağzından yazılmış
Önceleri direniştim; fakat yüce efendimizin emirlerine itaat ederek, yenilen tiranlar üzerinde zafer çelengini taşımam gerekti. Her şey Theodosius ve onun kesintisiz

sülalesine boyun eğiyor. Bana da galip geldiler ve reis Proclus'un idaresi altında otuz günde yükselmeye mecbur oldum."

- 3- **Örme Dikilitaş:** Kimin tarafından yapıldığı bilinmemekle birlikte VII. Konstantin tarafından onartıldığı için onun ismiyle de anılmaktadır. Dedesi I. Basil'in yaptırdığına dair iddialar vardır.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Kim tarafından yaptırıldığı ya da ne zaman yaptırıldığı tam olarak bilinmeyen Saray, Solakzade tarihinde II. Beyazıt zamanında yaptırılmış olarak anlatılır ki bu da 16. yy. yapısı olduğuna işaret eder. Yapı bu yönüyle tektir; yani o tarihlerde yapılmış ve günümüze kadar ulaşabilmiş devlet ricaline ait tek Osmanlı sarayıdır. Saray İbrahim Paşa'nın makbul olduğu dönemlerde kendisine tahsis edilmiş ancak 1536'da maktul olduktan sonra ailesinden alınmıştır. Bu tarihten sonra birçok sadrazama konut olmasına, birçok farklı amaçla kullanılmasına rağmen Damat İbrahim Paşa Sarayı olarak anıla gelmiştir.

Normalde daha geniş bir alana yayılan sarayın zaman içerisinde çeşitli bölümleri değiştirilmiş, kimi bölümleri de yıktırılmıştır. Hemen yanında bulunan Defter-i Hakani binası ve arka tarafında kalan eski adliye binası da Saray'ın bölümleri üzerine yapılmışlardır. Saray 1983 senesinden beri Türk ve İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Defter - i Hakani Nezareti

1908 - 1910 yılları arasında, daha önce 1881 aynı yerde yapılan bir binanın yanına, Mimar Vedat Tek tarafından Defter-i Hakani Nezareti olarak Damat İbrahim Paşa Sarayı'nın bahçesine yapılmıştır. Günümüzde hala Tapu Kadastro Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır. 102 odası vardır.

Sultanahmet Külliyesi

Sultanahmet Camii 1609-1616 yılları arasında Sultan I. Ahmet tarafından Sedefkâr Mehmet Ağa'ya yaptırılmıştır. Caminin temellerinin kazılması başlanması töreninde (Kasım 1609) başta Aziz Mahmut Hüdai olmak üzere dönemin tüm uleması hazır bulunmuş ve hatta kazma kürek sallamışlardır. Padişahın kendisi de eline şimdi Topkapı sarayında sergilenen kadife saplı kazmayı alarak yorulana kadar çalışmıştır. Temel atma işlemi ise 1610 yılının Ocak ayında gerçekleştirilmiştir.

Yaklaşık 7 yıl süren inşaatın ardından 1616 yılında Sultanahmet Camii'nin inşaatı tamamlanmıştır. Bu tarihte külliye diğer öğelerinin tamamının inşaatı bitmiş değildir. Ancak zamanla onlar da tamamlandılar. Külliye şu yapılardan oluşmaktadır:

- Cami, Hünkâr kasrı, Darülhadis medresesi, Darülkurra, Sıbyan mektebi, Türbe, İmaret, Darüşşifa, Hamam, Arasta, Sebiller

Camii 72 metreye 64 metre boyutlarındadır ve yaklaşık 70 bin kişiyi alabilmektedir. Kubbesinin çapı 23,5 metredir. İç bezemelerde 21043 tane çini kullanılmıştır. Kullanılan çinilerde mavi ağırlıklı renkler kullanıldığı için yabancılar tarafından 'Blue Mosque-Mavi Camii' olarak bilinmektedir.

Altı minareli ilk ve tek Osmanlı camiidir. Caminin tamamlanmasının ardından yine altı minareli olan Mekke Camii'ne bir minare daha eklenerek yedi minareli hale getirilmiştir.

Sultanahmet Camii halen ibadete açıktır. Külliye bazı yapıları maalesef günümüze kadar ulaşmamıştır.

Mahyacılık

Mahya kelimesi 'aylık' anlamına 'mahiy'e' kelimesinden gelmektedir. Ramazanda en az iki minareleri camilerin iki minaresinin arasına gerilen iplere kandiller asarak yazı yazma ya da şekil yapma sanatıdır. İslam aleminde sadece Türklere özgü bir gelenektir. Genel kanı ilk mahyanın 1614'te Fatih Camii müezzinlerinden Hattat Hafız Ahmet Kefevi'nin işlediği, iki minare arasında mahya benzeri çevresini I. Ahmed'in çok beğendiği ve Ramazan ayında benzer

yazıların cami minareleri arasına gerçekten yapılmasını irade buyurduğu yönündedir. Böylece ilk mahya bu iradenin ardından 1617 tarihinde Sultanahmet Camii'nin minarelerine kurulmuş olduğu söylenir... Ancak mahyacılığın daha eskilere dayandığı III. Murat döneminde İstanbul'a gelen Alman din ve devlet adamı Salomon Schweigger'in 1578'de çizdiği gravürden anlaşılmaktadır.

Alman Çeşmesi

1898 senesinde Türkiye'ye gelen Alman Kralı II. Wilhelm'in beraberinde hediye olarak getirdiği çeşmedir. Çeşme Almanya'da yapılarak parçalarına ayrılmış ve burada tekrar monte edilmiştir. Kubbesinin içerisinde Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası ve II. Wilhelm'in sembolü mozaiklerle burada işlenmiştir. Açılışı Sultan II. Abdülhamid'in 25. cülus yılı olan 1901 tarihinde yapılmıştır.

Million Taşı

Bütün yollar Roma'ya!

İstanbul I. Konstantin tarafından yeniden inşa edilerek Roma İmparatorluğu'nun yeni başkenti olarak kurulduğunda ismini de 'Nova Roma' yani 'Yeni Roma' koymuştu. Bu dönemde şehirde yapılan imar çalışmaları arasında inşa edilen onca yapıdan birisi de 'Million Taşı'ydı. Gerçi biz bugün 'taş' diyoruz bu yapıya ama aslında yapılan ilk yapı sadece bir taş değildi. Kare bir plan üzerine yapılmış, dört sütunu olan ve her kenarında bir kapısı olan, kubbeli bir yol kesişim noktasıydı.

Benzer bir yapı, bu sefer Miliarum Aureum adı ile İtalya'daki adı hala Roma olan şehir de de bulunmaktaydı. Million Taşı'nın Miliarum Aureum'dan esinlenilerek yapıldığı bilinmektedir. Her iki yapı da, ülkenin çeşitli yerlerinden başkente olan uzaklıkların belirleneceği birer mihenk taşı olarak yapılmışlardır. Yani ülkenin merkezi olan şehirlerin merkezinde bulunmaktadırlar. Roma İmparatorluğu da zaten kendisini dünyanın merkezi kabul ettiğine göre, Million Taşı dünyanın merkezidir.

Yapının İstanbul'un fethinden sonra da 16. yy'a kadar özelliklerini koruduğunu, ancak bu dönemde su yapılarının genişletilmesi

çalışmaları esnasında tahrip olarak ortadan kalktığı bilinmektedir. 1957 senesinde ortaya çıkarılan parçanın bu yapıdan geriye kalan taşlardan birisi olduğu tahmin edilmektedir.

Yerebatan Sarnıcı

Yerebatan Sarnıcı 542 yılında I.Iustinianos tarafından özellikle İmparatorluk Sarayı'nın ve daha bir kaç sene önce yaptırılmış Ayasofya'nın su ihtiyacını karşılamak için yaptırılmıştır. Gerçi geçtiğimiz yıllarda Ayasofya'da yapılan araştırmalarda Ayasofya'nın zeminin altında da oldukça büyük bir sarnıç olduğu görmüştük ama muhtemelen bu sarnıca su Yerebatan Sarnıcı'ndan tanışıyordu. Bizans döneminde sarnıçlar büyük önem taşıyordu İstanbul için. Hiç dikkat ettiniz mi bilmem, dünyanın büyük şehirleri genellikle akarsuların kenarlarına kurulmuş olmalarına rağmen İstanbul sur içinde şu an hiç akarsu yoktur. 'Zamanında vardır da şimdi kurumuş ya da islah edilmiştir' diye düşünmeden siz, ben söyleyeyim; sadece bir dere vardı sur içinde: Bayrampaşa Deresi, Bizans dönemindeki namı Likos Deresi. Hal böyleyken koskoca imparatorluk başkentinin su ihtiyacını karşılamak için şehrin birçok yerine açık ya da kapalı sarnıçlar yapılmıştır ve bu sarnıçlara şehir dışındaki içilebilir su kaynaklarından sular taşınmıştır kanallarla (Bozdoğan Kemeri çağrışım yaptı mı?). Bu sarnıçlardan geriye çok az kalmasının nedeni, Türklerin bu sarnıçlara itibar göstermemesidir. Zira İslam kültüründe durgun su içilmez, durgun su ile yapılan temizlik hoş karşılanmaz.

Yerebatan Sarnıcı bilinen İstanbul kapalı sarnıçlarının en büyüğüdür, yaklaşık 140 metreye 70 metre boyutlarındadır. Her sırada 28 tane olmak üzere 12 sıra (toplam 336) sütun barındırmaktadır. Sütunların ortalama boyları 9 metredir. Sütunların kimisi korint özellikler taşıırken kimisi dorik özellikler barındırmaktadır. İçlerinden birisi ise diğerlerinden tamamen farklıdır: Gözyaşı Sütunu. Budanmış ağaç dalları şeklinde detaylarından olan sütuna, bu detaylardan dolayı gözyaşı sütunu denmektedir. Ayrıca iki sütunun altında ise kaide olarak iki Medusa başı bulunmaktadır. Medusa ile Perseus'un efsanesi mi? Onu da gezide konuşalım...

Bilindiği kadarıyla Osmanlı döneminde 2, Cumhuriyet döneminde 1 kere kapsamlı onarım görmüştür. En son 1994 senesinde detaylı temizlik yapılmış ve zeminin muazzam şekilde tuğlalarla döşenmiş

olduğu görülmüştür. Sarnıç İBB tarafından turizm odaklı işletilmekte, zaman zaman sosyal etkinlikler için kullanılmaktadır.

Talat Paşa Konağı

1874 Kırcaali doğumlu Talat Paşa, 1898-1908 yılları arasında Selanik Postanesi'nde çalışmıştır. Sonrasında siyasete atılarak İttihat ve Terakki Partisi'nin bir numaralı ismi haline gelmiş, hatta 1917 senesinde sadrazam olmuştur. Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın ilk büyük üstadı da olan Talat Paşa sadrazamlık yaptığı dönemde Sultanahmet Meydanı'nda bulunan köşkünde hem yaşamış hem de burayı makam olarak kullanmıştır.

Ayasofya

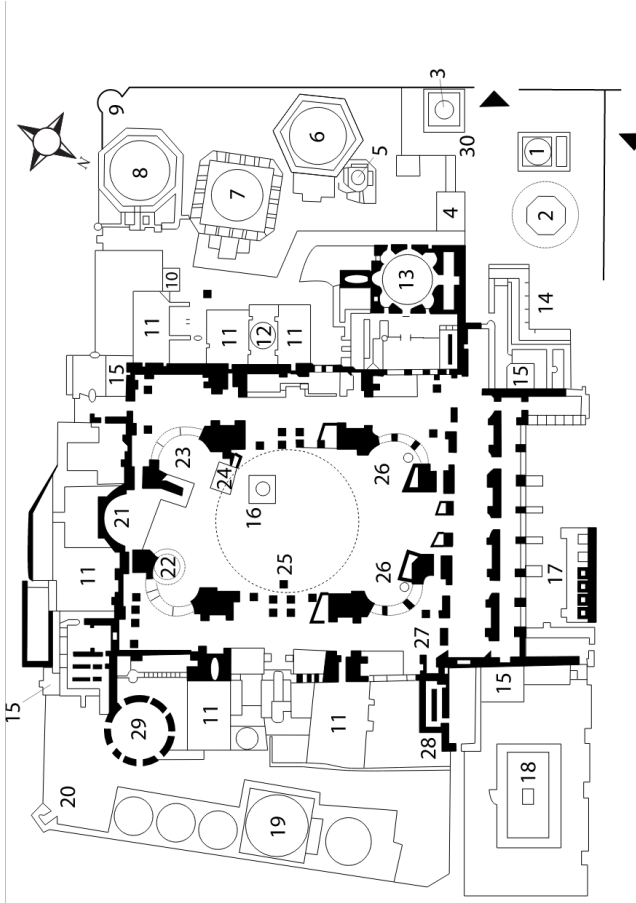
Bugün gördüğümüz Ayasofya ne aynı yerdeki ilk Ayasofya ne de ibadethane. Tam da aynı yerde daha önceleri bulunan Pagan tapınakların yerine, 4.yy'da ilk kilise ahşap olarak yaptırılmış. Kilisenin yapımına I. Konstantin zamanında başlanmış olmasına rağmen inşaatı onun oğlu I. Konstatius zamanında bitmiştir. Daha sonra bu kilise Patrik Krizostomos ile İmparatoriçe Evdoksiya arasında oluşan anlaşmazlık sonrası çıkan bir isyanda yanmış ve yerine yenisi yapılmıştır. Daha sonra meşhur Nika isyanında bu yapı da yıkılmış. Son olarak I.Iustinianos Nika isyanını bastırarak kazanmaya başladığı kudretini pekiştirmek için hemen isyanın sonrasında iki matematikçiye (Miletoslu İsidoros ve Trallesli Antemios) şimdiki Ayasofya'nın inşası için görev vermiştir (532). İnşaat 5 yıl gibi kısa bir sürede tamamlanarak ibadete açılmıştır (537). Ayasofya sadece boyutları açısından değil, inşaat teknikleri açısından da ilkler barındırmaktadır.

Daha sonra birçok kez hasar görmüş, hatta efsanevi kubbesi çökmüş, istinat duvarlarına ekler yapılmış ancak bugüne kadar tam 1479 senedir ayakta kalmayı başarabilmiştir.

1453 yılında İstanbul fethi ile birlikte camiye çevrilmiş ve farklı zamanlarda 4 minare eklenmiştir. Mimar Sinan'ın da güçlendirilmesi için çaba sarf ettiği bilinmektedir.

Camiye çevrilmesinden sonra kilisenin mozaiklerine zarar verilmeyerek, mozaikler sıva ile kaplanmıştır. Ancak elbette bu mozaiklerin I. Justinianos tarafından yapılan mozaikler olması ihtimali çok düşüktür. Zira 5 yılda tamamlanabilmesi için kilisenin mozaikler oldukça sadece yapılmıştı. Yapılan tasvirler mozaikler vardiysa da bunlar muhtemelen 726-842 yılları arasındaki ikonoklazma (tasvir kırıcılık) döneminde yok edilmişlerdir.

Ayasofya 1935 yılından itibaren müze olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Ayasofya'nın zemin planı: 1. **Sıbyan Mektebi** 2. **Şadırvan** 3. **Muvakkithane** 4. Mütevelliler dairesi (Günümüzde Müze Müdürlüğü'nce kullanılıyor) 5. Şehzadeler Türbesi 6. III. Murad Türbesi 7. II. Selim Türbesi 8. III. Mehmet Türbesi 9. **Sebil** 10. Mermer sarnıç 11. Türk payanda duvarları 12. **Kütüphane** 13. Vafızhane (Günümüzde Sultan Mustafa ve Sultan İbrahim Türbesi) 14. Sebil 15. Minareler 16. Omphalion 17. İkinci Ayasofya kalıntıları 18. Ayasofya Medresesi (günümüzde mevcut değildir) 19. Ayasofya İmareti (günümüzde mevcut değildir) 20. İmaret Kapısı 21. **Mihrap** 22. **Hünkar mahfili** 23. **Minber** 24. Müezzin mahfili 25. IV. Murat'ın yaptırdığı mermer kürsü 26. Bergama'dan getirilen küpler 27. Terleyen sütun 28. Üst kata çıkış rampası 29. Alt kata iniş rampası 30. Hazine dairesi

Hürrem Sultan Hamamı

Haseki Hürrem Hamamı Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Hürrem Sultan tarafından dönemin baş mimarı Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Hamam, 1556 ya da 1557 yıllarında tamamlanarak kullanıma açılmıştır.

Hamamın şimdiki yerinde Bizans öncesi dönemde yapılan Zeuksippos Banyoları bulunmaktaydı. Banyoların ismi ise daha önceleri aynı yerde bulunan Zeus Sunağı'ndan gelmekteydi. Bu yapı Nika İsyanı'nda eski Ayasofya ile aynı kaderi paylaşmış ve yanarak kül olmuştur. Ancak I.Iustinianos burayı da ihya ederek banyoların yeniden faaliyete geçmesini sağlamıştır. Bilindiği kadarıyla 713 yılına kadar da banyo olarak kullanılmış ancak sonrasında artan askeri ve politik baskı nedeniyle (eski saraya çok yakın olmasının da etkisiyle)

artık banyo olarak kullanılmamış, bir süre hapisane, bir süre de ipek atölyesi olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan Haseki Hürrem Hamamı ile ilginç bir benzerliği bulunmaktadır. Haseki Hürrem Hamamı da uzun yıllar Sultanahmet Cezaevi'nde yer olmadığı zamanlarda hapisane olarak, sonrasında da onarılarak bir devlet kurumu olan DÖSİM tarafından halı satılan bir mağaza olarak kullanılmıştır. Hamam 2008 tarihinde kapsamlı bir şekilde, aslına tamamen sadık kalınarak, yap-işlet-devret modeli ile restore edilmiş ve 2011 yılından beri de 'Ayasofya Hürrem Sultan Hamamı' adında özel bir hamam olarak hizmet vermektedir. Ancak hemen heveslenmemek gerek, özel işletme hamamın gezilmesine müsaade etmediği gibi sadece giriş ücreti olarak bile çok fahiş bir tutar belirlediği için hamamın içinin restore edilmiş halini görmek gezimiz sırasında mümkün olmayacaktır.

Klasik Osmanlı hamam mimarisinden farklı olan Haseki Sultan Hamamı'nda erkekler ve kadınlar bölümleri aynı eksen üzerindedir. Bu da hamamın şeklinin dikdörtgen olmasını sağlamıştır (75 metre uzunluğunda). Klasik hamam mimarisinde hamamlar daha çok kare şekle yakın olup kadın ve erkek bölümleri yan yanadır. Hamamın tüm kubbeleri kurşun kaplamadır.

Büyük Saray

330 yılında İstanbul'un Nova Roma adı ile Roma İmparatorluğu'nun başkenti olmasından sonra I. Konstantin tarafından ikamet için bir saray yapımına başlanmıştır. Bu saray yüzyıllar içerisinde gelişmiş, eklemeler ve değişiklikler yapılmıştır. Bu yönüyle Topkapı Sarayı'na da benzemektedir. Saray'a Augustaion Meydanı'nda bulunan Halki kapısından girilirdi.

İmparator'un yatak odası Octagon'u da içeren Daphne, Magnaura, Trikhonos gibi bölümlerden oluşan Saray'ın içerisinde kiliseleri ve oyun sahaları da bulunmaktaydı. Saray İlk yapıldığı dönemde Büyük Saray'a dâhil olmayan ama sonradan dâhil edilen Bukhaleon Sarayı'nı da Büyük Saray'ın bölümlerinden birisi olarak saymak mümkündür.

XI. yy'ın sonlarına kadar aktif olarak kullanılan Saray bu dönemde İmparator olan I. Aleksios Komnenos zamanında yavaş yavaş

Huzur Dersleri

Huzur dersleri Fatih Sultan Mehmed zamanında; ulemanın padişah huzurunda dini konular hakkında konuşmaları, tartışmaları şeklinde başlayan geleneğin III. Mustafa zamanında 1759 senesinde sistematikleştirilmiş haline verilen isimdir. Bu konuyla ilgili olarak 1759 senesinden öncesine dair bilgiler günümüze pek ulaşmamıştır. Bu tarihten sonra yapılan huzur derslerinin amacı hem kafes usulü yetişen padişahların dini konularda yetiştirilmesini hem de ulemanın yetkinliklerini padişah huzurunda göstermelerini sağlamaktır. Huzur dersleri Ramazan ayının ilk 10 gününde öğle ve ikindi namazları arasında 8 ayrı oturumda yapılırdı. Derslere 'mukarrir' denilen müderrisler katılır, padişahın ve enderunun önde gelenleri mukarrirleri dinlerlerdi. Zaman zaman huzura çıkan müderrislerin sayılarının artırılabilmesi için huzur dersleri Ramazan'ın ilk 20 gününe yayılarak yapıldı. Mukarrirlerin karşısına da yine müderris olan dinleyiciler (muhataplar) çıkartılıyordu. Genellikle 8 mukarrir ve 13 muhatap huzura çıkardı ve bunları dönemin şeyh-ül İslamı belirlerdi. Son huzur dersleri Sultan Vahdetin'in huzurunda 28 Nisan – 8 Mayıs 1922'de yapıldı. Huzur derslerine 'huzur-ı hümayun' ve 'ders takriri' de denilirdi.

Ramazaniyeler - Maniler

Divan edebiyatı şairlerinin Ramazan'ın gelişini kutlamak için yazdıkları şiirlere, kasidelere 'ramazaniye' adı verilmektedir. Ramazaniyeler genellikle padişaha veya sadrazama sunulurdu, karşılığında da kasidenin güzelliğine göre kendisine bir miktar bahşiş ihсан edilirdi. Bu ramazaniyelerin en çok bilineni Öziçeli Sabit'in Baltacı Mehmed Paşa'ya yazdığı ramazaniyedir. Ramazaniyeler nesib adı verilen ve Ramazan'ın faziletlerinden, oruç tutmanın faydalarından, kasidenin ithaf edileceği kişinin Ramazan ile ilişkilendirilerek anlatılan özelliklerinden oluşurken, dua bölümünde ise dua edilirdi. Öziçeli Sabit'in ramazaniyesinin nesib bölümünden bir kısım:

Yevm-i şekk niyyetine şîre sıkarken yârân
Sıkboğaz etti basıp şahne-i şehri ramazân

Çilleye vesvesesiz girdi kapandı zâhid
Habs olur tâ ramazan âhir olunca şeytân

Dehen ü destini mey-hâre yudu sahbâdan
Kûze-i bâdeyi ibrîk-i vuzû' etdi hemân

...

Ramazaniyelerin dışında halk edebiyatının örnekleri olan Ramazan manileri de ramazan boyunca davulcularla birlikte gezen maniciler tarafından ahalinin sahura kaldırılması sırasında söylenirdi. Ramazan'ın her günü için ayrı bir mani söylenirdi. İlk günlerde sevinç dolu, Ramazan'ı karşılayan; son günlerde de üzüntülü Ramazan'ı uğurlayan manilerin okunması adettendi. Ramazan davulcuları ve manicileri Ramazan'ın on beşinde, mahallenin bekçisi ile birlikte, peşlerinde mahallenin çocukları kapı kapı dolanıp bahşiş alırlar, alınan bahşişler davulcu, manici ve bekçi arasında taksim edilirdi. Ramazan manilerine bazı örnekler:

Bu gece ayın evveli
Açıldı İslâm'ın gülü
Geldi Mubarek ramazan
Mesrur etti cân ü dili.

Ezanlar hep okundu
İftarlığım lokumdu
Aç karnına çok yedim
Bana biraz dokundu.

Bu aya hürmet gerek,
Nîmete şükür gerek,
Mübârek Ramazan'da,
Hakka ibâdet gerek.

Ay bitiyor, bayram yakın.
Çoluk çocuk akın akın,
Bayramlığa hepsi talip,
Ne olurum bana bakın.

Notlar:

www.istanbulgezginleri.com

 /IstanbulGezginleri

 /gezginist